

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Tit. I. De Sponsalibvs, Et Matrimoniis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

sa; quæ humana, Imperio, Cùm igitur matrimonium inter res divinas nob̄ humanas recenseatur, suæ jurisdictioni tacite faretur Justinianus esse exemptum; quamvis ipse contrarium vel per imprudentiam, vel quia sic tunc mores temporum suorum adhuc ferebant, tum in Codice suo, tum in Novellis & alibi statuerit.

† Loquimur verò, ut antè dictum est, de matrimonio inter Christianos contracto, apud quos solos matrimonium est Sacramentum. Uade secus est in matrimonio Judæorum & Ethnicorū; quorum illi secundum legem Moyſis, hi verò juxta præscriptum legisuæ, rectè contrahunt matrimonium; cùm hi sacris Canonibus minime illigati sint, quemadmodum apertè tradit summus Pont. in c. Gaudemus 8, inf. De divorce. ex sententia D. Pauli, 1, ad Corinth 5, dum inquit: *Quid enim ad nos qua soris sunt judicare?* Et confirmat text. in c. De infidelib. 4, inf. De consang. & affin. Unde pagani etiam in secundo cognationis gradu licitè matrimonium contrahunt ex concessione juris civilis, § duorum Inst. De nuptiis, nihil impediens sacris Canonibus, quos aliter statuere videbitur infra tit. De consang. & affin. quia, ut dictum est, Judæi & Ethnici foris sunt, id est, omninò extra Ecclesiam Christi, propter baptismum

nondum susceptum, qui reliquorum Sacramentorum basis est & janua, c. 2, De cognat. spirituali in 6, & can. Cum itaque 112, in fine De consecrat. dist. 4.

Neque obstat text. in d. c. Gaudemus inf. De divorce. quo expressè dicitur, Sacramentum conjugii inter fideles & infideles existere: quia id exaudiendum est de ipso contractu matrimonii per se spectato, qui æquè celebratur tam ab infidelibus, quam fidelibus, non verò ut matrimonium habet rationem Sacramenti, quod non est apud infideles. Augustin. lib. De fide & operib. c. 7, & De bene conjugii c. 24.

Illud extra controversiam est, posse Principem sæcularem rei spirituali, vel Ecclesiasticæ, ad coercendum certum abusum, adicere certum edictum pœnale, veluti circa violationem matrimonii, jurisjurandi, Catholicæ fidei, & similia, ad continendam scilicet & conservandam inter subditos suos civilem societatem, l. Quamvis 20, C. Ad L. Int. de adult. l. Si quis major C. De transact. Auth. Gazavos C. De heres. non verò ut de natura rei spiritualis cognoscat, c. 2, & c. Novit 13, circa fin. sup. De judic. Vido Covarr. in IV. Decretal. in 2, p. c. 6, num. 17, & seq.

IN TIT. I. DE SPONSALIBVS, ET MATRIMONIIS.

S U M M A R I A.

1. Sponsalia unde dicta & quomodo fiant.
2. Sponsalia quid?
3. Ea quoque inter absentes & per alios contrahi.
4. Consensu etiam tacite interveniente.
5. Quibus verbis contrahi soleant.
6. An solo nutu contrahi possint.
7. Sponsalia clandestina an prohibita?
8. Sponsalium & matrimonii discrimen.
9. Sponsalia vel sunt de presenti, vel de futuro.
10. Sponsalium nomine qua præterea veniant.
11. Adulterium an committatur cum sponsa?
12. Matrimonium cur à matre dictum.
13. Et patrimonium à patre.
14. Matrimonium, Nuptia, Conjugium synonyma.
15. Cur nuptia certis temporibus prohibita.
16. Matrimonium quid?
17. Vxores plures simul haberi non posse.
18. Matrimonii definitio explicata,

19. Matrimonio nondum consummato an locum habeat statutum de dote lucranda?

Sponsalia dicta sunt à Spondendo, quòd moris fuerit veteribus stipulari, & spondere sibi uxores futuras: unde & sponsi & sponsæ appellatio nata est, l. 1, & l. 3, D. De sponsalib. Quo autem ritu id olim fieret, tradit Barnabas Brissonius lib. sing. De visu nuptiar. in pr. quod hic non attinet repetere, cùm hodie etiam nudo consensu, nullâ adhibitâ solemnitate rectè contrahantur sponsalia, c. unico De desponsat. impub. lib. 6, & l. 4, D. De sponsalibus.

Unde Sponsalia his verbis describuntur, quòd sint futurarum nuptiarum, id est futuri matrimonii promissio, can. Nosstrates xxx q. 5, vel, ut inquit Florentius Jurisc. in l. 1, D. h. t. repromissio; & non in eleganter, quasi hæc repromissio denotet reciprocam, sive mutuam promissionem, quæ hinc inde intercedit inter sponsum & sponsam, Promissio autem & stipulationem & nudam

nudam promissionem sive pactum nudum continet, *l. Sciendum 19, §. promissum C. de Accurs. D. De adit. adit.* Aded ut quocumque modo utrimque in futurum matrimonium consensus est, sive inter presentes, sive absentes, videlicet per epistolam, vel per nuntium, vel per ratihabitionem subsequenter, sponsalia legitime contracta censentur, *d. l. 4, cum l. seq. C. l. fin. D. h. s.*

4 Imò nonnumquam hic consensus tacite intervenire præsumitur, veluti, si pater nomine filii, vel filia præsentis & non contradicentis sponsalia contrahat; nam videtur filius vel filia hac taciturnitate suâ factum patris comprobare, & consentire in sponsalia, *d. c. unico §. fin. De despons. impub. lib. 6. l. In sponsalib. 7, C. l. Sed qua 10, D. De sponsalib.* Et quamvis Accursus in *l. Lucius 39, D. Soluto matr.* id quidem admittat in filia, non autem in filio, quòd hic non præsumatur tacite consentire patri, tamen idem juris esse in utroque evincit Bonifaciana constitutio in *d. cap. unico §. fin. e. u. jus hæc verba sunt; Porro ex sponsalibus, qua parentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii si expressè consenserint, vel tacite, ut si præsentis fuerint, non contradixerint, obligantur, C. ex eis oritur iustitia publica honestatis.* Ita Bonifacius VIII. *A loco;* ubi præterea per parentes intelligit etiam patrem solum, vel matrem solam, cum uterque parentis nomine contineatur, *l. Appellatione D. De verb. signif.*

Huac autem consensum tacitum ut in filio vel filia præsumamus, facit pietas & observantia liberorum erga parentes, ob quam creduntur consentire parentibus. Unde dissimilis ratio est in fratribus, aliisque cognatis sponsalia alieno nomine contrahentibus; in his enim cum cesset hæc pietas & observantia; cessat quoque præsumptio taciti consensus; quemadmodum in fratribus rectè annotarunt Glos. Innoc. & Panormit. Idem in tutore probat textus in *l. Si puella 6, C. ibi Bald. D. De sponsal. vide latius Philipp. Franc. in d. c. unic. §. fin.* Quæ certè minimè negligenda sunt, propter publicæ honestatis iustitiam, quæ alias ex sponsalibus contractis oritur, *de qua in c. 3, ex hoc sit. nostro.*

5 Sponsalia his vel similibus verbis contrahuntur: Ego te accipiam in meam; & ego te in meum, *6 c. penult. vers. verum in f. b. tit. †* Vel etiam sine ullis verbis, id est, solo nutu, vel aliis indicis, cum & his modis consensus rectè exprimitur, *cap. Cum apud sedem 21, eod. l. Nunt. 21, D. De legat. 3.* Etenim in sponsalibus contrahendis, cum solus consen-

sus sufficiat, nihil interest consensus quoquo modo exprimitur, uti fit & in aliis contractibus, qui consensu inveniuntur, *l. 2, D. De act. C. oblig. C. tit. In sit. De obligat. ex consensu.* Et hinc sponsalia nullam contestationem, nullam scripturam, nullam Parochi, aut alterius Sacerdotis præsentiam, aut aliam solemnitatem necessariò requirunt; & si interdum adhibeatur Parochus, aut ejus loco alius Sacerdos, id fit honestatis causa, non necessitatis. Imò satis est in sponsalibus consensum contrahentium intervenisse, etiam si is clam interpositus sit, cum & privatus consensus, consensus sit, *l. Ab Anastasia C. ibi Bald. C. Mandati, C. l. Non minus C. De transact.*

Et licet in matrimonio contrahendo hodie a-lio jure utamur, ex d. spositione Concilii Trident. quâ disertè matrimonia clandestina improbantur & irritantur, ut dicitur infra tit. *De clandestina desponsat.* id tamen nullo modo producendum est ad sponsalia. Cum in iis nihil dicto Concilio Trid. immutatum legamus. Quod igitur immutatum non est, cur stare prohibetur? ut loquamur cum Justiniano *Imp. in l. Sancimus 27, C. De testam.* Nec impedit textus in *l. Oratio 16, D. De sponsalib.* Oratio Imperatorum Antonini, & Commodi, inquit textus, quæ quasdam nuptias in persona senatorum inhibuit, de sponsalibus nihil locuta est; rectè tamen dicitur, etiam sponsalia in his casibus ipso jure nullius esse momenti. Et quod tursus ait text. in *l. Si quis 60, §. quamvis D. De ritu nupt.* Quamvis verbis nuptiarum cautum est, ne uxorem tutor pupillam suam ducat, tamen intelligendum est, ne desponderi quidem posse. Unde pronuntiarum hoc rectè erui videtur: Inter quos matrimonium prohibitum est, inter eosdem & sponsalia fore prohibita, & consequenter eo ipso, quòd Conc. Trid. irritaverit matrimonium clandestinum, similiter etiam irritasse clandestina sponsalia. Non, inquam, hæc impediunt, quia textus in *d. l. Oratio C. in d. §. quamvis,* exaudiendi sunt de iis, qui perpetuo impedimento detinentur; ita quòd inter eos nullà ratione possit conciliari matrimonium. Nam in his militat prædicta regula. At hoc nostro casu nulla inter eos perpetui matrimonii prohibitio est, sed quousque legitime, id est, juxta formam Conc. Trident. inter se matrimonium contraxerint, *arg. l. Si quis officium 38, D. De ritu nupt.* quâ administrator provincie, licet in ea uxorem ducere prohibeatur, non tamen sic etiam contrahere sponsalia. *Navar. cons. 4. de raptorib. Sanchez tomo 1, de matrim. disp. 12.*

Et certè

8 Et certè longè alia est ratio in matrimonio clandestino, quàm in sponsalibus. Siquidem clandestinum matrimonium ideo interdicitur per Conc. Trident. propter incommoda, quæ inde exoriri solent, præsertim in illis, qui in statu damnationis permanentes, dum scilicet, priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt, Conc. Trid. Sess. 24. cap. 1. de reformat. matrim. Quod non est in sponsalibus; cum hæc sive palam, sive clam contracta sint, per subsequens cum alia matrimonium ipso jure dissolvatur, c. Sicut 22, & c. ei inter 31, hoc tit.

9 Agimus verò hic de sponsalibus propriè dictis, quatenus designant promissionem futurarum nuptiarum; non autem de sponsalibus improprie dictis, quæ nihil aliud sunt, quàm ipsum matrimonium, contractum quidem, sed nondum utriusque concubitu consummatum, ut in can. Qui desponsatam xxv. q. 2, in cap. penult. & ult. inf. hoc tit. in cap. 2, inf. De sponsalibus. in l. 1, c. Si nuptia ex rescripto pet. Prius genus Doctores nostri vocant sponsalia de futuro, subaudi matrimonio contrahendo; posterius verò sponsalia de præseati, id est præseati consensu matrimoniali contracta: quæ licet verum matrimonium fiat, tamen ideo sponsalium nomen adhuc retineat, quòd ea uxor cum affectu non intelligatur, quæ in viri domum nondum tradita, & cognita est, d. can. Qui desponsatam in verb. non qua jam uxor, can. Non est dubium, can. Cum initiatur, & can. Coniuges xxvi. q. 2. In dubio verò ubi de sponsalibus mentio sit, intelliguntur sponsalia de futuro, eo quòd in obscuro à proprietate verborum non recedatur, l. Non aliter 67, D. De legatis 3, Dico, in dubio; cæterum si aliter constat de mente disponentium, vel ea cessante ex consuetudine loci, tunc magis est, ut ea proprietati verborum præferantur, d. l. Non aliter, l. Semper in stipulationib. D. De R. I. & c. Intelligentia, 6, inf. De verb. signif. Adde Extravag. Pii V. super impedimento publicæ honestatis, editam anno Domini 1564. ubi inquit, matrimonium verbis de præseati conceptum non nisi improprie sponsalium nomine contineri.

10 Interdum quoque sponsalium nomine veniunt etiam à sponso sponsæ data, ut sunt annulus, torques, monilia, & similia, d. l. 1, c. Si nupti ex rescripto pet. sed hoc perrarius. Cicero quoque epist. 6 lib. 2, ad Frat. sponsalia vocat convivium sponsalium, quòd scilicet sponsalium gratiâ exhibetur; his etiam verbis utitur: Sponsalia Crassipedi præbui; huic

convivio puer optimus Quintus tuus meusque, quòd perleviter commotus fuerat, desuit.

Ex his itaque constat, sponsam propriè dictam aperte distingui ab uxore, ut & in l. Si quis officium 38, D. riuu nupti & in l. Solet 10, D. De his qui noi. infam. & subsequenter cum sponsa adulterium non committit; cum adulterium propriè in nuptam cadat, l. inter 6, §. item lex Julia D. Ad L. Iul. de adult. in l. inter stuprum 10, & l. Fugitivus 22, D. De verb. signif. Cujus tamen contrarium existimant Glossa in c. Quomodo in verb. non admittore sponsam sup. De iurejur. & Panorm. in c. Discretionem num. 4, sup. De eo qui cogn. consang. uxoris, & Franc. Sarmient. Selectar. Interpre. lib. 1. c. 11. mori per textum in l. Si uxor 3, §. Divus D. Ad leg. Iul. de adult. ubi his verbis inquit Jurisconsultus: Divus Severus & Antonius rescripserunt, etiam in sponsa hoc idem, scilicet adulterium, vindicandum; quia nec matrimonium qualecumque nec spem matrimonii violare permittitur. Ergo uterque tam sponsa quàm qui eam violavit, adulterii criminæ obstringitur: ita enim ex d. §. Divus, colligit Panorm. jam d. loco. Verùm hanc sententiam refellit Did. Covarr. in Epit. lib. 4, Decretal. cap. 1, num. 12, cum seq. eà potissimum ratione, quæ jam allata est, quòd nimirum adulterium solum cum nupta committatur; non igitur cum sponsa, ac proinde putat ipse in d. §. Divus, hoc crimen quidem in sponsa per sponsum vindicari posse, non tamen ut adulterium, sed ut est injuria atrox sponso illata, propter spem matrimonii, per text. in l. Item Labeonem 15, §. sponsam quoque D. De injur. Idem sentit & Alexander Cæterius, in tract. de sponsalib. & matrim. cap. 3, circa fin. Quæ tamen ratio mihi non videtur convenire textui, in d. §. Divus. Nam cum ibidem Jurisconsultus Ulpianus in §. præcedenti respondisset, maritum posse vindicare adulterium uxoris etiam vulgaris, statim subiicit in d. §. Divus, hoc idem vindicandum esse in sponsa. Quæ verba, hoc idem, haud dubiè repetunt adulterium. Quare verus videtur, d. §. Divus exaudiendum esse de adulterio, non quidem propriè dicto, quòd in nuptam tantummodò admittitur; sed prout adulterii nomine etiam stuprum continetur, siquidem lex Julia de adulteris lata promiscuè utitur verbis adulterii & stupri, per text. in d. l. Inter 6, §. item Lex Julia & d. l. Inter stuprum. Atque sic accipiendum adulterium pro stupro, in d. §. Divus, res plans & extra omnem controversiam est, quamvis & sententia Covarr. & Cæterii in se specata defendi possit. Quæ hic annotare libuit,

R r

propter

- propter diversitatem peccatorum, quibus aliter co-
 ercentur adulteri, aliter stupratores, de quibus in
 §. item Lex Julia de adulteris, Instit. De publ. iud. & in l.
 1, §. fin. D. De extraordin. criminibus.
12. Jam quod ad alteram inscriptionis Tit. nostri
 partem attinet, de matrimoniis; Matrimonium
 à matre potius, quàm à patre denominationem
 accepisse ideo quidam & rectè existimant, quòd
 matris officium potissimum in matrimonio ver-
 setur, puta in concipienda, procreanda, & edu-
 canda prole, cujus gratià ut plurimum matrimo-
 nium contrahitur, c. 2, inf. De convers. infidel. quæ
 non æquè pater exequitur. Ut hinc verbum Ma-
 trimonium constat videatur ex his duabus di-
 ctionibus, matre, & munio, id est officio; † sicut
 è diverso Patrimonium à patre rectius dicitur,
 quàm à matre, quòd illius præsertim munus sit
 bona quærere & parare, & parata conservare, l.
 Quintus, 7, D. De donat. inter vir. & uxorem, Quam-
 vis & in his bona reperiantur, quæ etiam à matre
 profecta sunt, quæ nihilominus communi nomi-
 ne patrimonii censentur, l. Cum pupillus, 9, D. Rem-
 pupilli salvam fore.
13. Neque prætereundum est, hæc quatuoridem
 significare, Matrimonium, Nuptias, Conjugium,
 & Connubium. Matrimonium propter matrem,
 ut jam dicta dictum est, Conjugium, quòd uno
 quasi iugo contrahentes contrahantur, d. can.
 Cum initiatum, xxvii, q. 2. Nuptiæ, quòd olim
 puellæ in matrimonium ductæ pudoris gratià ob-
 nubebantur, can. Nec illud, xxx, q. 5. Hanc & con-
 nubium dicitur. Quo fit, ut nuptiarum definitio
 à Justiniano prodica sit: Instit. De patria potest. ea-
 dem attribuat matrimonio à S. Pontifice in c.
 Illud, 11, sup. De presump. nisi quòd nuptiarum vo-
 cabulum nonnumquam usurpamus pro illa cele-
 britate & hilaritate, quæ matrimonii celebrandi
 causa adhiberi solet, cum deductione in domum
 mariti. † Quæ significatione loquuntur SS. Can-
 ones, cum nuptias certis temporibus prohibent,
 in c. Capellanus, 4, sup. De feriis, in can. Non oportet cum
 seq. xxxi, 11, q. 4. & Conc. Trid. Sess. 14, c. 10, de refor-
 mat. matrim. Alioquin nuptiæ pro contractu ma-
 trimonii sumptæ, numquam interdictæ sunt, ne-
 quidem quadragesimali tempore, d. cap. Capel-
 lanus.
14. Quòd verò attinet ad definitionem matrimo-
 nii, utroque jure hæc extat, quòd sit maris &
 feminae conjunctio, individua vitæ consuetu-
 dinem retinens. Ita Alexander Pont. in cap. Illud,
 11, sup. De presump. & Justinianus Instit. De patria
 potest. Nisi quòd Justinian. pro verbo retinens, ut
 lupet continens: sed unius syllabæ mutatio sen-
 tentiam definitionis non mutat.
- Cæterum quòd ait definitio, Maris & feminae
 conjunctio, ostendit matrimonium non nisi inter
 duos posse consistere, saltem hodie apud Chri-
 stianos, cap. Gaudemus, 8, §. nec ulli unquam inf. De
 divortio, cap. fin. inf. De sponsa duorum, & Conc. Trid.
 Sess. 24, can. 2, quo & disertè anathema dicitur il-
 lis, quiasserunt, licere Christianis plures simul
 habere uxores, nec ullà divinâ lege hoc prohibe-
 ri: dum & Jure civili de binis uxoribus non ha-
 bendis aut retinendis ex eo satis animadvertitur,
 quòd ex edicto Prætoris ejusmodi viri infamiz
 notentur, l. 1, in fine D. De his qui notant infam. l. 2, C.
 De incestu & inutilib. nuptiis & l. Eum qui 18, C. Ad
 L. Jul. majestatis. Nec moveret, quòd ex historia So-
 cratis de Valentiniano Imperatore vulgò cir-
 cumfertur, quòd is, reverà priore conjugio suâ
 vivente, Justinam alteram uxorem superduxerit,
 atque ita, ut hæc imperantiam suam vela-
 mento quodam contegeret, legem promulgasse,
 quâ liceret unicuique duas simul uxores habere.
 Id enim tamquam inane commentum pluribus
 rationibus refutat Baronius in Annalib. Eccles. An-
 no Christi, 70, num. 124, cum 36, & seq. Sed nec
 impedit, quòd tempore veteris Testamenti le-
 gantur Patriarchæ & alii viri iusti plures uxores
 simul habuisse: quia id planè extraordinarium
 fuit, utpote divinâ revelatione concessum, ut
 interpretatur Innocentius III. in d. cap. Gaudemus
 De divort. Quis autem negaverit auctorem ma-
 trimonii, qui est Deus, gratiam facere posse ali-
 cui, duas vel plures uxores simul ducendi, vel re-
 tinendi? Igitur cum dispensationis jure hoc fa-
 ctum sit, non est ad alios transferendum, l. Quod
 veros, 4, D. De legib. c. Quod ob gratiam De reg. iur. in
 6, & cap. Sanè, 11, inf. De privilegiis.
- Quòd verò additur in hac definitione, indivi-
 duam vitæ consuetudinem retinens, sive continens, non
 eam significationem habet, quòd hæc consuetu-
 do ipsa individua & perpetua sit, sed quoad
 mentem contrahentium matrimonium. Ita enim
 contrahentes animo comparati esse debent, ut
 velint hanc vitæ consuetudinem perpetuam & in-
 dissolubilem esse; nec enim matrimonium ad
 tempus contrahi potest, cap. fin. in verbis, donec in-
 veniam, inf. De conditionib. appositis. Si autem ex
 postfacto iusta de causa hæc consuetudo inter-
 rumpatur, vel distrahatur, quemadmodum vi-
 dere est de divortio, id fit per accidens, præter
 mca;

mentem contrahentium. Atque hic verus sensus definitionis matrimonii est. Cui tamen alii adii-
ciunt has dictiones, *Legitima scilicet conjunctio, & inter habiles personas*; sed temerè, cum hæc tacite in definitione contineantur.

19 Cum ergò explorati juris sit, matrimonium solo consensu iniri, consequens est, & in ea uxore adulterium committi, quæ nondum viro suo cognita est, *per tex in c. Discretionem inf. De eo qui cognovit consang.* Similiter & inter tales donationem interdiciam esse, *l. penult. C. De donat. inter virum & uxorem.* Item legatarum, si Titia nuplexit, confestim deberi, etiamsi uxor nondum in cubiculum mariti traducta sit, *l. Cum fuerit 1, D. De conditionib. & demonst.* Et quod majoris momenti est, matrimonium solo consensu contractum non dirimi per subsequens matrimonium cum alio, licet utriusque concubitu sit consummatum, *cap. 3, & cap. fin. inf. De sponsa duer.*

Et hinc etiam facilis responsio est ad questionem à multis agitatam, An statutum disponens de lucranda dote, si uxor prior in matrimonio discesserit, habeat quoque locum in muliere nondum cognita? Et habere locum constat ex jam dictis juribus, *l. Cum fuerit, & c. Ex publico 7, inf. De conversione conjugat.* Sed difficultatem movet ratio, quæ in contrarium adfertur; quòd scilicet mos pro oneribus matrimonii marito sustinendis

instituatur, *l. Pro onerib. C. De jure datium.* At verò nondum traducta & cognita uxore, nulla sunt onera. Ergò cessante ratione statuti, cessabit quoque ejus effectus, *cap. Cum cessante 6, sep. De appellat. & l. Adigere 6, §. quamvis D. De jure patronatus.* Verùm huic rectè occurritur, quòd statuti ratio in eo potius fundetur, ut spe lucri invitentur viri ad contrahendum matrimonium, eoque citius mulieres inveniant virum seu maritum, *l. Qui liberos 19, D. De ritu nuptiar.* Quod autem nondum cognita fuerit uxor, id per accidens fit, quòd minimè attendi debet, sed inspicienda ejus origo, *argum. l. Si procuratorem 8, in pr. D. Mandati;* nisi tamen aliter de mente statuentium hac in re constet, quæ utriusque præferenda est, *l. In ambiguis D. De reg. jur.* quæ inde colligitur, si & liberorum mentio in statuto facta sit, puta, si uxor sine liberis decesserit. Nam hæc specie propius est, de uxore cognita statuentes sensisse, & consequenter cessare lucrum dotis. Fufius hanc questionem persequitur Andr. Gail. *lib. 2, obser. 80.* Quæ similiter transferri possunt ad statuta locorum, quibus præmortui conjugis usufructus bonorum superstiti conjugii applicatur. Item & ad pacta dotalia, quibus quandoque convenitur inter sponsum & sponsam, ut, altero decedente sine liberis, alter, qui superest, dotem vel donationem propter nuptias lucretur.

In Cap. primam.

SUMMARI A.

1. Conciliana nationalia in Decretales auctoritate summi Pont. relata omnes obligant.
2. Matrimonium solo consensu contrahitur.
3. Nec benedictio Sacerdotis necessariò requiritur.
4. Ut neque consenses parentum.

HOc Cap. huc traductum est ex Concilio Triburienfi, quòd celebratum est tempore Arnulphi Imp. seu potius Regis Romanorum Anno Domini 888. ut annorat Baronius in Annalib. Ecclesiasticis hoc eodem anno. Dictum est à Triburi loco Franciæ Orientalis, quæ hodie Franconia dicitur. Ex hac igitur Francia quidam in uxorem duxerat nobilem fæminam ex Saxonia oriundam; sed quia non servatâ forma statuti patriæ suæ eam sibi desponsaverat,

scilicet de præsentì, divertit ab ea tamquam minus legitima uxore sua, & aliam sibi in uxorem adscivit. Re ad Concil. Triburienfe relata, decretum ab eodem fuit, ut is veluti reus violatæ legis Evangelicæ, pœnitentiæ subijciatur, & relicta secunda uxore ad priorem redeat.

Ubi in primis observandum est, quòd etsi hoc Conc. Triburienfe fuerit nationale, hoc est, nationis Germanicæ, utpote à xxvi. Episcopis Germanicæ celebratum, & subsequenter alias nationes non concernat, eo quòd jus dicenti extra territorium suum impunè non pareatur, *l. fin. D. De jurisdic. omnium lud. & cap. 2, De constitut. lib. 6.* Cum tamen hoc caput auctoritate summi Pontificis in has Decretales conjectum sit, omnes omninò Christianos eo obligari, juxta illud Justiniani: Omnia nostra facimus, quibus au-

Rr 2

Aoxi

toritatem nostram impertimus, l. 1, s. *sed neque C. De veteri jure enuclean.* Quo usus est & Bonifacius VIII. in cap. *Si Apostolica* 22, *De praben lib. 6* quod & in similibus Capitulis desumptis ex Conciliis particularibus, vel ex Patribus observandum, & retinendum est.

Sed redeundo ad textum nostrum. Fortè Francus ille sine dote, vel sine aliis solemnitatibus patriæ suæ, desponsaverat sibi mulierem Saxonem, quam & idcirco repudiaverat. † Sed ipse non meminerat, matrimonium sine dote, & aliis similibus ceremoniis contrahi & constare posse, nudo scilicet consensu tantum, per text. in can. *Sufficiat* xxvii *quæst. 2*, & in cap. *Cum locum* 14, *hoc 2*. Quare rectè ex decreto dicti Conc. Triburienfis ad priorem uxorem revocatur. Nec obstat text. in can. *Aliter* xxx. *qu. 5*. quo & præter consensum contrahentium requiruntur, etiam consensus parentum, dotis constitutio, benedictio Sacerdotis, paranymphorum adhibitio, & alia ejusdem generis. Cujus textus verba hinc adscribere placeat: *Aliter legitimum non fit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, uxor petatur, & ab parentibus, & propinquioribus sponsetur, & legibus doctur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & immolationibus à Sacerdotibus consecratur, & à paranymphis, ut consuetudo docet, custodita, & sociata ab proximis congruo tempore petita legibus doctur, & solemniter accipiat, ut biduo vel triduo orationibus vacet, & castitatem custodiant. Ita parata legitime sciote esse connubia, aliter verò præsumpta non connubia, sed adulteria, vel contubernia, vel supra, aut fornicationes potius, quam legitima connubia esse non dubitate, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima, Hactenus textus.*

Non inquam obstat, quia hæc solemnitates, non ad essentiam matrimonii pertinent (quæ tantummodò in duobus consistit videlicet in consensu utriusque contrahentium, tamquam materia, & in verbis, sive aliis signis consensum exprimentibus, tamquam forma sua, c. *Tua nos* 26, & *libellatus inf. hoc tit*) sed potius spectant ad matrimonii probationem, ut si eas intercessisse constiterit, de matrimonio legitime contracto dubitare nefas sit; sin omni hæc fuerint, censetur concubitus illicitus: idque in dubio. Quod vel indicant postrema verba ejusdem cap. *Nisi voluntas propria suffragaverit, &c.* Quibus significatur matrimonio nihil deesse, etiam si solemnitates istæ non inter-

vererint, dummodò de voluntate contrahentium constet, videlicet per eorum confessionem. Hoc enim denotant verba: *Nisi voluntas propria suffragaverit, & probat text. in cap. 2, inf. De clandest. desponsat.* aut per alia argumenta sive indicia, quæ in eodem cap. *Vota* dicuntur, tamquam desiderata indicia; vota enim & desideria idem significant, sicut liquet ex hac loquendi formula: *Hoc habeo in votis.* Horum votorum exemplum extat in c. *Illud* 21, *sup. De præsumpt.* Atque hanc interpretationem jurat text. in can. *Nostrates ead. quæst. 5*, ubi disertè dicitur, peccatum non esse, si omnes solemnitates in nuptiali fœdere non interveniant. Quo etiam sensu accipiendus est text. in can. *Nullum ead. q. 5*.

Ut hinc graviter hallucinentur hinc posthumus Cujacianus, id est opus Cujacii post mortem ejus editum, & Melchior Canus de *de Locis Theologicis lib. 8, cap. 7*, dum in contrahendo matrimonio benedictionem Sacerdotis necessariò requirunt, quasi sine ea matrimonium constare non possit. Item Barthol. Chassanæus in *Catalogo gloria mundi*, p. 12, *considerat. 36, vers. quomodo autem, ubi latè prosequitur, Joan. Corasius lib. 1, Miscel. cap. 17*, & præcipuè adversarii religionis Catholicæ, † dum existimant matrimonium absque consensu parentum contractum planè irritum esse, aut saltem à parentibus vel Magistratu infringi, & retractari posse Quorum rationes partim ex d. can. *Aliter* sumuntur, partim ex Justiniano, partim ex præcepto Decalogi: *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Quoad d. can. *Aliter*, textus quidem id apertè insinuare videtur, sed non alio sensu, quam quo antè dictum est. Ideo refutatione alià non est opus.

Quoad Justinianum videtur res majoris momenti. Is enim *sub tit. Instit. De nupt. circa pr.* ideo in nuptiis filiorum, parentum consensum adhibendum censet, quòd civilis & naturalis ratio id suadeat. At verò naturalia jura divinà quadam providentià constituta, firma & immutabilia dicuntur, *in § penult. Instit. De jurat. gen. & civili.*

Præceptum verò Decalogi consensum parentum exigere, ex eo patet, quòd pugnet cum honore parentum, si filii omisso parentum consensu matrimonium contrahant. Præter has adducunt alias rationes, sed cum leviculæ sint, consultò eas omittimus.

Verùm, his nihil impediens, de jure receptior & verior sententia est, in matrimonii liberorum necessariò non requiri consensum parentum.

um. Quod non tantum aperiis juris textibus comprobatur, sed & ratione, & exemplis Sacrae Scripturae. Textus sunt in c. penult. inf. De raptor. in c. Peruas 6, inf. De condit. appositis, in c. Veniens 13, h. tit. Idem constat ex Concilio Tridentino Sess. 24, c. 1, in pr. de reformat. matrim. & ex declaratione Caroli V. in Comitiis Augustanis anno 1540, sub tit. De Sacram. matrimonii 5, penult. ubi aperte eorum sententiam improbat, qui asserunt matrimonium absque consensu parentum contractum, nullius momenti esse, vel dissolvi posse. Ratio vero est, quod scilicet in matrimonio contrahendo sufficit consensus contrahentium, can. Sufficiat xxvii, quast. 2, ergo assensus parentum necessarius non exigitur. Equidem in spiritualibus nulla habetur ratio patris potestatis, cap. fin. De iudiciis in 6, & l. ult. C. De Episcopis & Clericis, Glossa in can. ult. xxii q. 2. Quod vel ex eo magis elucescit, quod nec in matrimonio habeatur ratio dominice potestatis, quia servi etiam contradicentibus & inuitis dominis recte contrahant matrimonium, cap. 1, inf. De conjugio servor.

Confirmatur & hæc sententia exemplis Sacrae Scripturae. Nam Esau filius Isaac Patriarchæ legitur duas duxisse uxores, quod ambro offendebant, inquit text. Genes. 26, cap. animum Isaac & Rebecca parentum suorum: ac proinde inuitis parentibus utramque accepit. Jacob frater Esau ex consilio quidem patris uxorem unam duxerat Rebecca, sed præter hanc tres alias habuit, in seio omnino patre, ut testatur historia Genes. 29, & 30, cap. Nec tamen pater Isaac Patriarcha filii conjugium ideo improbat.

Simile exemplum habemus in Tobia juniore, qui & patre ignorante uxorem duxit, Tob. 7, cap. Neque obstat locus Justin. Nam solum asserit, id suadere rationem naturalem, non autem necessarium præcipere. Quod vel ex eo constat, quod emancipatione, quæ juris civilis est, tollatur hæc ratio adhibendi consensus paterni, ita quod emancipatus filius legitime contrahat matrimonium, absque consensu parentum, l. Filius 31, D. De ritu nupt. Non igitur consensus parentum in matrimonio filii iure naturali requiritur. Simili locutionis forma utimur, cum dicimus, naturali ratione hæreditatem paternam deberi liberis, text. in l. fin. D. De bonis damnat. aut saltem eius legitima, Novell. 1, de hered. & Falcid. circ. princ. Cum tamen utramque pluribus modis tolli constet, veluti ex hæredatione, confiscatione, statuto loci, vel iurata pactione. Itaque hæc naturalis ratio ad

speciem honestatis, non necessitatis referenda est. Nec valet argumentum, quod contra movet Chassanæus, loco supra citato. cum inquit, Si de honestate tantum exigatur consensus parentum, ergo lex, quæ parentum consensum excludit, non erit honesta, & consequenter non servanda: ad naturam enim legis requiritur, ut sit honesta, iusta, & possibilis, can. Erit autem dist. 4, Responderetur enim, id verum esse de lege præcipiente sive mandante, non vero de lege permitteente. Nam interdum à legibus non tantum permittuntur ea, quæ honesta non sunt, verum etiam quæ apertam turpitudinem præ se ferunt, ut est fornicatio, l. Apud adulterium C. Ad L. Iul. de adult. violatio sponsalium, etiam iuratorum, c. Requisivit hoc tit. & similia, quæ ex causa lex permittit, sed non imperat. Idem est in matrimonio liberorum, in quo etsi honestum sit consensum parentum adhibere, inhonestum vero negligere; sacri tamen Canones idcirco eum necessarium non requirunt, quod is nihil pertineat ad substantiam matrimonii, quæ solo contrahentium assensu constat, d. can. Sufficiat xxvii quast. 2, cum similib.

Jam quod dicitur ad præceptum Decalogi. Honora patrem tuum, & matrem tuam; illud non est producendum ad nuptias, quod scilicet præcisè obliget liberos in contrahendis à se nuptiis, ad petendum parentum consensum. Alioquin enim sequeretur, etiam constante matrimonio eundem honorem eos parentibus deferre oportere; quod est contra institutionem matrimonii, Genes. 2, cap. ubi Adam primus humani generis parens divini spiritus instinctu, his verbis locutus est: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea & post paulum: Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adheret uxori suæ. Quod etiam confirmant exempla superius allata, de Esau, Jacob, & Tobia. Ut vel hinc Concilium Trident. rectè eos anathemate damnet, Sess. 24, cap. 1. in princ. de reformat. matrim. qui affirmant matrimonia à filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse.

Interim negari non potest, quin peccent liberi, si absque iusta causa, omisso parentum consensu, matrimonium contrahant. Iusta vero causa hæc esse potest, si probabiliter credant parentes eorum habituros matrimonium suum, exemplo Tobie, & latius docet Bellarminus de matrim. Sacram. c. 19, circa fin. Cæterum si nulla causa subfit, an ob id liberi ex hæredari possint, vel ipsi dos, sive donatio propter nuptias denegari à

parentibus, dicam commodius ad cap. 1, De desponsat. pub.

Cum igitur solo utriusque contrahentium consensu matrimonium constet, etiam non adhibitis aliis solemnitatibus (salvis tamen iis, quæ ex Conc. Trident. adferam, inf. sub tit. De clandestina desponsat.) consequens erat, Francum illum, de quo in textu nostro, injustè deseruisse uxorem suam, cum quæ antè contraxerat, multoque gra-

vius hoc crimen suum auxisse, quòd & ad fecundas nuptias illà vivente transivit adversus legem Evangelicam, quæ extat apud March. 19, cap. Quicumque (inquit lex) dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur. Ex quo tamen (ut hoc obiter addam) non rectè inferitur à contrario sensu, ergò ob fornicationem licet dimittere uxorem, & aliam ducere, quod sub tit. De divort. latius profequar.

In Cap. 2. Præterea.

SUMMARIA.

1. Sponsalia dissolvuntur mutuo consensu.
2. Licet juramento confirmata sint.
3. Sponsus tamen & sponsa prius monendi & inducendi sunt, ut fidem datam servant.
4. Quando & quot modis aliquid à jure tolerari dicitur.
5. Fidei interpositio an æquivalcat juramento?
6. Juramenti usus & effectus.
7. Jurare & fidem interponere in quo differant.
8. In quo æquiparentur.
9. Juramentum & simplex loquela quatenus æquiparentur.
10. Differentia in foro exteriori.
11. Mos Principum & Nobilium Germaniæ.

Agitur hoc Cap. de dissolutione sponsalium, quæ fit mutuo consensu sponsi & sponsæ, instar societatis inter duos contractæ. Ut enim societas consensu sociorum inita mutuo consensu dissolvitur, per text. in l. Actione 66, § diximus D. Pro socio, & in §. manet Instit. De societ. ita & sponsalia. Quo argumento uritur hic textus noster, & confirmat juris regula: Nihil tam naturale est, quàm eo genere quodque dissolvi, quo colligatum est, l. Nihil tam naturale 35, D. De R. l. & cap. Omnia ead. in 6, Quæ tamen regula minimè transferenda est ad matrimonium, hoc enim licet mutuo consensu contrahatur, non tamen mutuo consensu dissolvitur, eò quòd matrimonii nexus indissolubilis sit, cam. Puto & can. Præceptum xxxii, quasi. 5, & Conc. Trid. Sess. 24, in doctrina de Sacram. matrim. In sponsalibus verò obtinet, juxta textum nostrum, licet sponsalia jurejurando confirmata sint, Panorm. & Felin. hic & communiter DD. teste Covarr. in 4, lib. Decret. c. 5, de sponsal. in pr. & Navarr. in Manuali cap. 22, num. 21, ex hac generali

regula, quæ dicimus, Juramentum in favorema licujus præstitum posse ab eodem remitti, per text. in cap. 1, sup. De jurejur. & ibi tradunt Imola & Felin. Covarr. in c. Quamvis in pr. 1, relect. § 3, num. 1, De pactis lib. 6, D. Thom. in 2, 2, quasi. 89, art. 9, ad secundum arg. & ibid. Cajetan. & Navarr. jam d. loc. ubi & hanc rationem addit, quòd juramentum Deus eodem modo recipiat, quo in favorem partis præstitum est, ergò ab eadem parte remitti potest. Est enim cuilibet permittum favori suo renuntiare, l. Quod favore 6, C. De legib. &c. Quod ubi gratiam De R. l. lib. 6, R. eadem rationem tradit Felin. in d. c. 1, num. 2, sup. De jurejur. adducens in hanc rem text. in c. 2, sup. De renuntiat. in c. Significavit 13, sup. De censib. & in l. fin. verb. nisi id patronus remittit Qui & à quib. manumiss.

Igitur redeundo ad textum nostrum, ex eo dicimus, sponsalia voluntate sponsi & sponsæ dissolvi. Neque nos movere debet idem textus, dum vult prius illos monendos, & modis omnibus inducendos esse, ut præstitam fidem observent, & si non parverint, tunc patienter sustinendum esse, ut mutuo consensu se absolvant, quasi innuere videatur, id non tam jure sponsis permitti, quàm ex quasi dissimulatione sive conniventia; atque idcirco videtur hanc dissolutionem sponsalium in se iniquam esse, per text. in cap. Cum jam dudum 18, sup. De præben. Cum multa, inquit ibi text. per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitiâ non debeant tolerari: quia Resp. duplici modo aliquid à jure patienter tolerari. Uno modo, permittendo illud, quod per se quidem iniquum est, sed permittitur, ob vitandum majus malum, ut in exemplo d. c. Cum jam dudum, de pluralitate beneficiorum, quam inquit S. Pontifex se dissimulare, non autem approbare vel dispensare. De quo videatur etiam can. fin. dist. 4. & c. Si quod verius xxxiii quasi.

quæst. 2, quo sensu hodie in plerisque locis lupanaria permittuntur, ob vitandum adulterium, incestum, stuprum, aliaque libidinis mala; cum ex duobus malis necessarium impendentibus, melius est, id quod minus est eligere. *can. Duo mala, Et ibi Glos. dist. 13*. Altero vero modo aliquid a jure toleratur, permittendo illud impuere & abique peccato; mallet tamen jus ob aliquam rationem alterum fieri, ut hoc textu nostro. Nam mavult summus Pontifex detestandæ inconstantia; causâ in retanti momenti matrimonium potius contrahi, quam mutato animo à sponsalibus discedi; atque idcirco sponsos prius monendos & inducendos esse vult, quam ut à sponsalibus discedant. Atque hanc esse mentem summi Pontificis declarat argumentum ductum a consensu societatis, quem constat absque vitio dissolvi posse. *Andr. Gail. lib. 2, obs. 59, Et Joach. Mynd. cent. 1, observ. 17*, ubi & communi calculo id receptum attestatur, per textum in *cap. Ad aures 3, sup. De his qui vi metusve causa in cap. 1, sup. De jurejur. in cap. 5, De fidejuss. Et in can. Juramenti XXI 1, quæst. 5*. Quod hic latius executiendum est, propter rei momentum. Si enim interpositio fidei æquivaleret juramento, certè eisdem effectus proferret, quos juramentum. * At verò juramenti ea vis est, ut transgressorem ejus perjurum efficiat, & quandoque eum infamia notet, *cap. Querelam 10, sup. De jure, ur. can. Infames VI, quæst. 1, Et l. Si quis major 41, C. De transf. Item excludit minorem 25, adis à restitutione in integrum, l. 1, Et Auth. Sacramenta puerum C. Si adversus vendit. Et penult. circa fin. C. Si minor se major dix. Item confirmat contractus alioquin jure civili invalidos, *cap. Debitores 6, cap. Cum contingat 28, sup. De jurejur. Et in cap. Quamvis 2, De pact. lib. 6*, ubi pro regula traditur, quòd toties juramentum servandum sit, quoties non vergit in ævernæ salutis dispendium, nec redundat in alterius detrimentum. Hos igitur & alios similes effe-*

ctus cum producat juramentum, necesse est, producat etiam fidei interpositio, si hæc juramento æquiparetur.

Verum hæc æquiparatio nequaquam jure defendi potest, cum longè inter se diversa sint, jurare & fidem interponere. Jurat enim is, qui Deum in testem advocat, vel, ut explicatius Mart. Navarrus, qui affirmat, vel negat aliquid, adducendo expressè vel tacitè Deum in testem, tamquam infallibilem veritatem. Expressè, inquam, ut si quis Deum in testem adferat. Tacitè, si dicat *per Deum*, vel *per Evangelia*, vel *per Sanctos*, quatenus in eis respicietur divina veritas. Navar. in *Manuali cap. 12, num. 1, ex D. Thoma alorumque sententia*. At is, qui fide sua aliquid promittit vel confirmat, non adducit Deum in testem, sed interponit tantum humanam fidem suam. Quod & convincit communis formula interponendi fidei usitata apud Principes & Nobiles, videlicet *per fidem Principis vel Nobilis*. Quæ & utuntur inferiores ordinis homines, dicentes, *Per fidem meam*. Secus, si aliter de mente loquentis constaret, ita quòd nomine fidei intelligeret fidem Christianam: nam tunc verè juraret, tamquam Deum ipsum, quem fide Christiana confiteretur, in testem adducendo. Quod tamen in dubio non præsumitur; cum in dubio id, quod minimum est, sive quod minus nocet, sequi soleamus, *l. Semper in obscuris D. De R. l. Vide Cajetan. in 2, 2, D. Thoma quæst. 89, ad 6, argum. Et Did. Covarr. inc. Quamvis p. 1, §. 2, num. 3, Et 4, De pactu lib. 6*, quo loco hoc argumentum plenius persequitur.

Ex his igitur constat, falsam esse illorum sententiam, qui interpositam fidem juramento æquiparant. Quod & arguit text. *inc. Querelam 10, cum cap. seq. sup. De jurejur. ubi Clericus propter perjurium ab Ecclesia removeretur, non tamen propter non servatam fidem, ut in cap. fin. inf. Ne Pralati vices suas, Et text. in cap. Commissum 6, inf. eod. ubi fides data & juramentum aperte distinguuntur.*

Nec movent textus in *d. c. Ad aures*, cum similibus, in contrarium allegati. Nam tametsi in *d. c. Ad aures* juramentum & interposita fides pari jure censentur in eo, qui ad terrorem laicorum renuntiarit Ecclesiæ sive beneficio Ecclesiastico; id tamen non provenit ex natura fidei interpositæ, sed magis propter scandalum, quod ex violatione præstitæ fidei apud vulgus oritur, cum majus sit, fide sua interposita, quam simpliciter renuntiare Ecclesiæ sive beneficio Ecclesiastico.

text.

text. in d. c. 2, De iurejur. Æquiparat quidem juramentum & fidei interpositionem, sed quoad argumentum, quod ibi tractatur. Sive enim quid utrimque mutua fide sive adjecto juramento promissum sit, pro non servante suam promissionem etiam alteri liberum est, ex parte sua promissionem deserere, juxta Juris regulam: Frustra si bi fidem à se præstitam servare recusat, c. Frustra De R. l. lib. 6, Porro in c. 2, sup. De fideiuss. religio fidei & juramentum conjunctim ponuntur, interjecta copulâ, atque idcirco conjunctim accipienda sunt.

9 Postremò textus in d. c. Juramentum æquiparat quidem juramentum, & simplicem loquelam, sed id quoad Deum, sic enim inquit: Dominus inter Juramentum & loquelam nostram nullam vult esse distantiam: quia sicut in juramento nullam convenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium. Itaque quoad peccatum, quod utroque casu incurritur, nulla differentia est, non verò quoad gravitatem peccati; quo scilicet perjurus gravius obstringitur, quam alter simplicis loquelâ suâ, sicut ibidem rectè annotavit Glos. & Panorm. in c. 3, sup. De pactis.

10 Deinde in foro exteriori aperta differentia est inter juramentum & simplicem loquelam: nam illius transgressio perjurium incurrit, & repellitur à perhibendo testimonio, c. Testimonium 54, sup. De testib. can. Rufinus XI. quest. 1, & l. Si quis major 41, C. De transact. non item is, qui simpliciter, vel etiam data fide quid asserit vel negat, cum id nullo jure expressum sit. Item solidius subsistit, quod juramenti accessione corroboratum

est, can. 1, XXI. quest. 1, neque testi, quantumcumque etiam religiosus sit, creditur nisi jurato, c. Nuper 52, sup. De testib. & l. Jurisjurandi 8, C. De testib. Imò confirmantur ea juramento, quæ alioquin per simplicem loquelam contracta aut gesta, ipso jure non subsistunt, ut in c. Debitores 6, & c. Cum coningat 18, sup. De iurejur.

Neque nos turbare debet, quòd Andr. Gail d. observ. 59, in Camera Imperiali observari affirmat in Principibus & Illustribus personis, quòd promissio sub fide sua in omnibus vim veræ & juratæ promissionis habeat. Nam id potius ex consuetudine Germaniæ, quam certâ lege receptum, propter summam estimationem Principum & Illustrium personarum Germaniæ nostræ. Sicut in simili videmus singulari privilegio & longâ observatione obtentum esse in Aultria & in Bohemia, quòd nobiles & illustres personæ personæ liter compare ad perhibendum testimonium non teneantur, sed sufficiat per scripturam sub fide sua absque corporali juramento deposituisse, & depositionem obsignatam judici examinatis transmississe, sicut testatur idem Andr. Gail. lib. 1. observ. 101, num. 14, ubi & idem in Bavaria & in aliis locis receptum testatur, ita quòd eorum sigilla, & propriæ manus subscriptio loco juramenti sit. Verum hæc omnia singulari jure, id est, vel ex privilegio, vel consuetudine locorum introducta sunt, & in certis tantummodò personis, non verò in aliis. Unde ad alios minimè pertrahenda sunt, sed in his planè distinguenda est fides data, sive interposita ab ipso juramento.

In Cap. Juvenis 3.

SUMMARIA.

1. Species facti Consobrini & Consobrini qui dicantur.
2. Septennium completum in sponsalibus contrahendis an requiratur.
3. Inter septiemes verum matrimonium non contrahitur.
4. Impedimentum publicæ honestatis quod dicatur, quando & inter quos inducatur.
5. Conc. Tridentini circa hoc moderatio.
6. Impedimentum hoc oritur ex puris sponsalibus, non conditionalibus.

CAP. hoc celebre est & unicum quoad decisionem suam. Cujus hæc species proponitur. Juvenis quidam puellam nondum septennem in uxorem duxerat, quam fortè & hæc immatura ætate tentaverat cognoscere. Accidit autem, quòd defuncta hæc puella, idem juvenis aliam ejusdem puellæ duxerit consobrinam. Dicuntur autem Consobrini vel Consobrinx, qui quæve ex fratribus vel sororibus nati sunt, §. 4, Instit. De gradib. cognat. De quare consultus Summus Pontifex referibit hoc Cap. nostro, quòd consobrini illa tamquam injusta uxor à juvene removeri debeat. His rationibus ductus, quòd in

re dubia id quod certius videtur, capere debeamus. Est autem certius, id est, securius, ut potius præsumamus puellam à juvene cognitam fuisse, quàm incognitam, ne si forte cognita fuerit, injustè detineatur consobrina in matrimonio, contra præscriptum SS. Canonum, de quo in c. penult. in fine De consang. & affinis Altera ratio est, propter honestatem Ecclesiæ, quam vocamus publicæ honestatis iustitiam; quâ prohibemur cum consobrina sponsæ contrahere matrimonium, uti paulò post latius explicabitur.

Ut autem rectius hæc intelligantur, sciendum est, in sponsalibus contrahendis requiri, ut minimum septennium sit completum, cap. Literas 4. cum c. seq. & c. Ad dissolvendum 13, infra De sponsal. impub. Et in sponsalibus 14. in fine D. De sponsalibus, quia hac ætate inest aliquod Judicium animi, quod sufficit in contrahendis sponsalibus, d. l. In sponsalibus ut potè jam superatâ infantia, quæ septimo ætatis anno expirat, l. Si infans 18 C. De jure delibet

Et licet Panormit. hæc existimet septennium in sponsalibus inveniendis præcisè requiri, eo quòd hoc tempus certò definitum sit à jure, uti sit in aliis casibus, qui certam & præscriptum tempus à jure habent, quod anteverti nequaquam potest, veluti in testamento condendo, l. Quâ ætate 5. D. De testam. tum in tutela & cura, uti sit. C. Quando tutor vel curator esse desinat; contra tamen & quidem rectius sentiunt Bernard. Innocent. Andr. hic, qui & hoc septennium ætatis malitiâ anticipari & suppleri posse existimant. Idem tradit hic ex communi sententia Joan. Ant. Georgius, quem vulgè Præpositum appellamus, addens ex eo malitiam præsumi, si puella pariat se more uxoris attentari. Cui sententiæ suffragatur & D. Thomas in 4. lib. Sentent. quest. 27. ad 7. arg. & Covarr. De sponsalibus cap. 2. Et comprobatur text. noster, dum loquitur de puella nondum septenni: tum & ratio juris consulti in d. l. In sponsalibus dum putat sufficere in sponsalibus contrahendis, quòd sponsi intelligant, quid agant; non igitur certa & determinata ætas requiritur. Si enim secus statuamus, puellam, de qua noster textus, ante septimum ætatis annum sponsalia contraxisse, neque malitiam in ea supplevisse ætatem, eveniet, quòd Pontificis decisio nulla ratione defendi possit, dum vult eundem juvenem, à consobrina, cum qua postea contraxit, separandum esse. Nam si priora sponsalia nulla fuerint, nihil impedit, quin cum posteriore, eaque consobrina constiterit

matrimonium. Non enim præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, cap. Non præstat De R. I. lib. 6. Quare igitur non similiter & in sponsalibus admittimus, judicium quoddam animi ante septennium per malitiam suppleri posse?

Verùm Panormit. hæc circa finem duo circa textum nostrum considerat: unum, quòd juvenis ille forsitan puellam attentaverit; alterum, quòd honestas Ecclesiæ intervenerit; quia dicebatur uxor ipsius, ac proinde putat hæc duo necessariò requiri, ut dispositio text. nostri locum habeat. Quod sanè colligi ex eo videtur, dum textus utramque rationem simul conjungit. Ego tamen opinor, alteram rationem, videlicet de sponsalibus contractis, sufficere; ex quibus scilicet solis hoc impedimentum publicæ honestatis oritur, ut inf. latius dicam. Unde cum in priori puella malitia suppleverit ætatem septennem, non aliter quàm in matrimonio ætas puerilis suppletur malitia, cap. De illis & cap. fin. inf. ut prox. relinquatur matrimonium cum secunda uxore contractum ipso iure nullum esse, propter publicæ honestatis iustitiam.

Observandum autem hæc, licet textus noster loquatur de matrimonio inter juvenem & puellam nondum septennem contracto, non tamen hoc verum matrimonium fuisse, sed de facto contractum: siquidem ea ætate perperam matrimonium contrahitur, c. 2. & ibi latius inf. ut prox. De sponsalibus impub. Sed huiusmodi matrimonium resolvitur in sponsalia iuris interpretatione, c. unico & idem quoque De sponsalibus impub. lib. 6. ut eo saltem modo contractus valeat, quo valere potest, arg. l. Si tam angusto 12. D. De servitut.

Habemus itaque in hoc textu nostro unum impedimentum matrimonii tam contrahendi quàm contracti dirimendi, videlicet propter honestatem, cui convenit textus in c. Literas, cum duob. c. seq. inf. ut prox. Quàm honestatem passim appellare solemus publicæ honestatis iustitiam: siquidem honestum non est, ut sponsam illam sibi quis in uxorem adsciscat, quæ illi quodam modo affinis est, propter sponsalia cum eius consanguinea ante contracta; cum in nuptiis non tantum id quod licet, sed & id, quod honestum est, spectari debeat, l. Servius 8. D. De gradib. & affinis junctal. Semper in conjunctionibus 4. 2. D. De ritu nupt. Quo fit, ut & Justinianus hanc honestatem sequutus prohibuerit nuptias cum sponsa patris, item cum sponsa filii, & si uxor sua Infit. De nupt.

Neque inter sponsalia legitimè contracta sint, an inter eos, inter quos alias non potest consistere matrimonium, puta inter consanguineos, affines, solemnè voto religionis adstrictos, aliosque similes, dummodò sponsalia non sint nulla ex defectu consensus. Sufficit enim ad inducendam hanc publicæ honestatis justitiam sponsalia tantummodò valere jure quodam naturali, propter naturalem consensum, qui inter utrumque intercessit, etiam si juris humani auctoritate destituta sit, per text. in c. unico in princ. De sponsalib. lib. 6. & ibidem Philip. Franc. sub num. 3. c. Ad audientiam 4. inf. 404

Quod tamen mirum videtur, propter hanc juris regulam; Non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, c. Non præstat De R. l. lib. 6. & §. ex eo Instit. Quibus modis testam. infirmen. At verò sponsalia ab iis contracta, inter quos matrimonium consistere non potest, nullius sunt momenti, l. Oratio 6. D. De sponsalib. Non igitur, & c. Sed, ut dixi, sufficit ad inducendam publicam honestatem, quòd sponsalia saltem naturali consensu consent, & sic saltem, quoad opinionem vulgi falsò existimantis ea valida esse, generent hanc honestatem. Quippè in conjunctione matrimonii, etiam id quod honestum est spectare convenit, sicut & paulò antè meminimus, per text. in d. l. Semper in conjunctionib. D. De ritu nupt. A quo tamen hodie discessum est per Conc. Trident. cujus verba statim subjeciam

Hoc verò impedimentum publicæ honestatis extenditur, instar consanguinitatis & affinitatis, ad quartum gradum, ita quòd consanguinei sponsi intra quartum cognationis vel affinitatis gradum constituti, non possint cum eadem sponsa matrimonium contrahere, & è diverso, cap. Sponsam 8. & ibi Panorm. supra eod. & Philip. supra citato loco.

Atq; hæc quoad jus Decretalium hic profite-mur. Hodie enim ex dispositione Concilii Tridentinialio jure utimur, cujus verbaliter hic adscribere: Justitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erant, sancta Synodus prorsus tollit. Ubi autem valida fuerunt, primum gradum non excedant: quoniam in ulterioribus gradibus non potest hujusmodi prohibitio absque dispendio observari, text. in cap. 3. Sess. 24. de reformat. matrim. Ex qua moderatione Concilii Tridentini efficitur, quòd hodie inter me & sponsam mei fratris Subdiaconi, vel Religiosi, vel aliter impediti rectè contrahatur matrimonium: item inter me & filiam sponsæ meæ. Quod autem jure Decretalium minimè admittebatur, ut jam antè demonstravimus.

Dum tamen hic meminerimus primò, Concil. Trid. non loqui de sponsalibus de præsentì, quæ verum matrimonium constituunt, sed de sponsalibus de futuro, ex declaratione Pii V. in Extravag. Ad Romanum edita Anno 1568.

Præterea meminisse oportet, hoc publicæ honestatis impedimentum oriri ex puris sponsalibus, non verò ex conditionalibus, c. unico §. fin. De sponsalib. lib. 6. Pura vocamus, quæ purè, id est, absque conditione concepta sunt: Conditionalia, quæ conditionem annexam habent; veluti, si pater consenserit, vel mihi tantum donaveris, c. 2. & c. 5. inf. De condit. appos. Si quidem conditio, antequam eveniat, nullam obligationem, nullumque effectum præsentem inducit, sed ex eventuejus pender, §. ex stipulatione Instit. De verb. oblig. l. Cedere 213. D. De verb. signif. proinde si postea nondum existente conditione sponsus cum torore sponsæ vel alia ejus consanguinea contraxerit matrimonium, non dirimetur idcirco hoc matrimonium, & è contrà, d. cap. unico §. fin.

In Cap. Ad audientiam 4.

Sententia hujus Capituli quæ sit, intelligitur dicta sunt. Ex iis, quæ Capite proxime præcedenti

In Cap. De illis 5.

SUMMARIA.

1. Sponsa in discessu videtur propter discessum sponsi.
2. An & quamdiu sponsa teneatur expectare sponsum absentem.

Alius

Alius modus dissolvendi sponsalia licet jurata hoc Cap. traditur, videlicet propter discessum sponsi. Consultus enim S. Pontifex ab Archiepiscopo Panormitano, quid statuerendum esset de mulieribus, quarum sponsi post sponsalia contracta, & jur. urando utrimque confirmata, inscius iis ad exteras nationes se contulerunt; Respondet hoc textu nostro, liberum esse mulieribus cum aliis inire matrimonium, dummodò res adhuc integra sit, hoc est, si consensus de presenti, vel carnis copula noncum intercesserit: nam per copulam transeunt sponsalia in matrimonium, *c. 1. s. qui fidem penult. ubi latius inf. eod.* imposita tamen mulieribus penitentia, si per eas itererit, quo minus matrimonium sit subsequutum.

Hujus decisionis ratio ex eo pendet, quòd sponsus, imprudente sponsa, solum mutando, & aliò se recipiendo censetur contemnere sponsam ex parte sua, & consequenter renuntiare sponsalibus: unde & sponsa eadem potestas renuntiandi relicta intelligitur; ita quòd hoc modo sponsalia utriusque discessu, sponsi scilicet & sponsæ, solvi intelligantur, *c. 2. hoc tit.* Dominicus Soto in *lib. 4. Sentent. dist. 27. quest. 2. art. 5. circa fin.* Quare hic non simplicem discessum aut abitum sponsi intelligimus, sed qui fit cum mutatione domicilii, sicut hic rectè notat Panor. *sub num. 2.* & verba ipsa indicant, dum ait textus: *dimittunt terram, se ad alias partes transferentes.* Nam dimittere & transferre hic cum effectu accipienda sunt. Neque enim qui ex aliquo loco animi gratia vel negotii conficiendi causâ aliò se confert, dicitur dimittere terram, *l. Clam possi lero 6. §. qui ad nundinas D. De acquir. velomit possess.* quemadmodum nec studiosus studiorum causâ, sed retinet prius domicilium, *l. 2. C. De incolis lib. 10.* Quare discessus iste, qui animo redeundi fit, non inducit tacitam renuntiationem sponsalium.

2. Quod autem interpretes ad hoc Cap. accersunt

l. 2. C. De sponsal. in qua biennium præstituitur sponsæ, si sponsus absit, sed tamen agitur eadem provincia, vel triennium, si extra provinciam peregrinetur, *l. 2. C. De repud.* non convenit textui nostro. Nec enim eo queritur, ad quod tempus sponsus absens expectari debeat, sed an statim relicta sponsa nubere possit alteri? Et respondeatur eam posse, propter rationem supra allatam.

Attamen si queratur, an sponsa expectare teneatur sponsum peregrinantem, id est absentem, absque domicilii translatione? (domicilium autem transfertur, ubi quis latet, id est, sedem suam, vel summam rerum suarum aliò transtulit, *l. Crues 7. C. De incolis lib. 10.*) respondendum esset, secundum jam dictam distinctionem, *ex d. l. 2. C. De sponsalib. & l. 2. C. De repud.* nisi necessaria causa absentia, veluti valetudo, vel mors parentum vel alia necessitas, longiori tempore sponsum præpediret. Nam expectandus esset, donec cessaret impedimentum, *per text. in l. penult. D. De sponsalib.* Atque hanc distinctionem juris civilis etiam de jure Canonico observandam & retinendam esse existimant Hostien. Joan. Andræ, Anton. & Sylvester, teste Covarr. in *Epitome de sponsalib. cap. 5. num. 7.* Cum enim hæc res decisa non sit à sacris Canonibus, meritò ad Jus civile confugitur, *per text. in c. 1. inf. De novi operis nuntiat.* Et cur non? cum sponsalia non sint Sacramentum, aut alia res spiritualis sive Ecclesiastica, sed contractus plane civilis, sicut dicam latius *ad cap. Ex literis Silvani 10. inf. eod.* Rectè tamen illi existimant, si sub sit periculum fornicationis in sponsa, posse Judicem Ecclesiasticum etiam intra illud tempus sponsæ gratiam facere inveniendi aliud matrimonium, *ut videre est apud Did. Covarr. jam allegato loco, & facit text. in c. fin. inf. De eo qui cognovit conjug. uxoris suæ, & in cap. Quemadmodum 1. §. 1. quod si post hujusmodi sup. De jurejur.* De cæteris modis solvendi sponsalia videte in Summa mea, & apud alios.

In Cap. De muliere 6.

Proponitur hoc Cap. de muliere invita in matrimonium ducta: sed quia à consulente non exprimitur, qualis vis illata fuerit mulieri, cum inter vim & vim (ut inquit textus) sit

differentia, ideo rejicitur ejus petitio. Exemplo *l. Ut responsum 15. C. De transact.* & dicam latius *ad c. Cum locum inf. h. tit.*

In Cap. Ex literis 7.

SUMMARI A.

1. In contrahentibus matrimonium requiritur scientia & aetas.
2. Aetas legitima qua.
3. In dubio verba revocanda ad communem loquendi usum.
4. An excuset contrahentes rusticitas aut simplicitas?

Sententia huius Capitis est, quod verba contrahentium matrimonium, si obscuriora sint, ad communem interpretationem accommodari debeant. Species facti hęc fingi poterit. Contrahis inter Titium & Mariam sponsalibus (intellige de presenti, ut contextus ipse indicat) ille asserit, se non intellexisse verba Mariae, aut longè aliter ea accepisse. Hac de re consultus S. Pont. referibit, Iudicem ante omnia inspicere debere, an scientia & aetate idonei fuerint ad contrahendum matrimonium: deinde verò circa interpretationem verborum sequi communem intellectum.

Ubi notandum est, duo in primis necessariò requiri in contrahentibus matrimonium, scientiam scilicet & aetatem. Per scientiam intellige iudicium animi: nam hęc est fundamentum consensus, quo perficitur matrimonium. Siquidem is consentire non dicitur, qui non scit, sive scit, sed non intelligit, licet corpore præsens sit, *l. Nihil 14 D. De auctoritate & consensu tutor & l. Coram 209 D. De verb. signif. can. Sufficiat xxv. 1. quest. 2.* Ob quam causam rectè reneantur à matrimonio furiosi, amentes, & ebrii, dummodò tanta ebrietas sit ut alienationem iudicii inducat, *c. Dilectus 24 & ibi Henr. Bohic hoc sit & can. Neque furiosus xxxii. qu. 7.* nisi furiosus vel amentis haberet dilucida intervalla, quibus legitimè contrahit matrimonium, sicut & alii contractus rectè ab eo fiunt, *l. 2 C. De contrah. empt. & l. Cum alius 6. C. De curat. furios. in d. & testamentum tempore intermissi furoris, & su-*

rosi Inst. Quib. non est permis. facere testam. Aetas verò legitima in contrahentibus ex pubertate æstimatur, quæ in masculo evenit post decimumquartum annum, & in fœmina post duodecimum; nisi malicia sive sagacitas naturæ hoc tempus antevertat, sicut latius dicitur *ad c. 2. inf. De despons. impub.*

Quod autem verba, si de eorum interpretatione dubitetur, revocanda sint ad communem loquendi usum, probat hæc iuris sententia, qua dicimus, verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu loquendi æstimanda esse, *per text. in l. Labeo 7. D. De supell. leg. & in l. Anniculus 13. D. De verb. signif.*

Atque hinc nata est illa quæstio. Si mulier aut vir tanta rusticitate, sive simplicitate prædiantur, ut non intelligat vim & naturam matrimonii, sed putet se ad tempus invitari ad concubitum, aut se posse liberè quoadcumque resiliire à matrimonio, an hic contractus pro legitimo matrimonio accipiendus sit? Quod putat Innoc. & eum sequutus Panorm. hic eo quod hoc casu recurrendum sit ad iuris intellectum, qui hic est, ut matrimonium perpetuum sit, non temporarium, *c. fin. inf. De condit. appof. & can. Solet. xxxii. qu. 2.* Quæ sententia quidem vera est in obscuro, hoc est, si tempore contractus aliter non constiterit de mente contrahentium, quia tunc in dubio censetur contraxisse, iuxta naturam contractus: at falsa est, si constiterit, ut in proposita quæstione, propter defectum perpetui consensus, qui in matrimonio requiritur, *d. c. fin. & d. can. Solet.* Nec enim in re certa interpretatione opus est, *l. Continuus 137. §. cum ita stipulatus in fine D. De verb. obligat.* Uti nec iura verba loquentium aliter interpretantur, quam secundum eorum intentionem: quippe verba intentioni, non de contra intentione verbis deservit, *can. Humana aures xxxii. quest. 5. c. Intelligentia 6. inf. De verb. signif.*

In Cap. Sponsam 8.

Hoc Cap. prohibentur consanguinei sponsi contrahere matrimonium cum eiusdem sponsa: intellige usque ad quartum gradum, hoc iure nostro. At hodie ex concessione Concilii Tridentini usque ad secundum gradum

exclusivè, sicut *supra eod. ad cap. 3.* tradidimus. Quod autem Cuiacianus Posthumus hic existimat, verbum *maximè* in textu nostro supervacaneum esse, de eo dictum *suprà.*

In Cap.

In Cap. Ex parte 9.

SUMMARI A.

1. Matrimonium an verbis de futuro contrahatur.
2. An his verbis, Juro vel Promitto, quod de cetero habebō te pro uxore & c.
3. An his, Non habebō aliam in uxorem nisi te?
4. An hac vel simili formulā, Volo tecum contrahere matrimonium, & c.
5. Verba ad intentionem proferentis redigenda: & intentio en unā colligenda.

Delarat hoc Cap. Summus Pont. verum inter eos matrimonium contractum intelligi, si vir & mulier juraverint, ab eo tempore se invicem pro conjugibus habituros, mutuaque fidem conjugalem servaturos. Nam tamen si verbi futuri temporis usi fuerint, tamen re ipsa præsens tempus includunt, ac consequenter erit matrimonium, quod solo consensu contrahitur, *cap. Sufficit xxvii. q. 2. & c. Cum locum 14. h. 1.* Qui enim ex eo tempore, id est, præsentis tempore se habiturum aliquam in uxorem profectetur, necessarium in eam uti in uxorem consentit, ac proinde si idem respondeat mulier, aut saltem assentiatur, statim inter eos matrimonium nascitur: nam qui vult consequens (ut dicitur solet), tacite censetur voluisse & antecedens, sine quo illud consistere non potest, *c. Præterea 5. sup. De officio & potest. jud. deleg. & l. 2. D. De jurisd. omni jud.*

Quare & his verbis, *Juro, vel Promitto* (nam in re juramentum necessarium non exigitur, quamvis textus noster illius meminerit) quod de cetero habebō te pro uxore, vel quod semper providebo tibi tamquam uxori, mulierque idem in se recipiat, recte matrimonium contractum intelligitur, per hunc text. & quæ tradunt hinc Panorm. & Henr. Bohic. Nam his verbis me obligans ad executionem matrimonii, videor de præsentis consentire in matrimonium. Secus verò, si absque adjectione hujusmodi temporis, utrimque promittatur, puta, *Habebō te in conjugem meam, vel Promitto quod te ducam in uxorem*: nam cum his verbis futurum tantummodò tempus contineatur, non potest ex iis colligi contractus matrimonii, qui præsentis consensu constat; sed dumtaxat sponsalia de futuro, sicut pulchre contra alios defendit Did. Covarr. in hunc lib. IV. Decretal. p. 1, cap. 4, §. 1.

Ubi & hanc quæstionem valde perplexam disputat, An scilicet ex his verbis, *Non habebō aliam in uxorem nisi te*, contractum matrimonium intelligatur, an verò sponsalia de futuro? Et rectissime dicit, neque matrimonium, neque sponsalia accipi posse: cum hic verborum sensus sit, ut, si contingat me accipere uxorem, non aliam quam te in uxorem habebō; ita quòd hæc promissio sit conditionalis. Quemadmodum si quis promittat, se non alienaturum domum suam extra familiam, aut si Imperator promittat, se non gesturum bellum hoc anno nisi contra Turcas: nec enim eo ipso promittitur, donum se alienaturum intra familiam, aut se gesturum bellum hoc anno contra Turcas: siquidem dictio (*nisi*) in hujusmodi orationibus posita resolvitur in conditionem: si alienaturus sum, non alienabo extra familiam. Item, si gesturus sum bellum, non geram, præterquam contra Turcas.

Similis controversia est de his contrahendi formulis: *Volo tecum contrahere matrimonium, vel, Volo ducere in uxorem*: item *Volo te habere in uxorem, vel Volo te tenere in uxorem*. Verum prioribus duabus speciebus recte censent Dd. nostri in *c. Ex literis inf eod.* quòd sponsalia intelligantur, non matrimonium: posterioribus verò duabus matrimonium. Cujus diversitatis rationem hanc reddunt, quòd verbum (*volo*) adjunctum his, quæ alium actum desiderant, nihil perfectè disponat, sed sit incertum, sive cogitatio futura actus: veluti si dicam, *Volo eligere*, non enim sequitur, Ergo eligo, cum eligere actus per se sit. Item, *Volo relinquere, volo instituere hæredem, volo adire hæreditatem, volo scribere*: nec enim ideo relinquo, instituo, adeo, scribo, sed in his actu sive alia voluntate opus est. Quibus cum similes sint hæc duæ formulæ, *Volo tecum contrahere matrimonium, Volo te ducere in uxorem*, non continetur præsens matrimonii consensus, sed tantum voluntas contrahendi matrimonii, per text. in *c. Ex literis Silvani 10. h. 1. in verb. se juravit ducere in uxorem*. Sim verò verbum *Volo* nullum futurum actum respicit, tunc perfectam voluntatem designat, ut in his exemplis, *Volo istam rem, per text. in l. Aufidium 20. D. De optime leg. item, Volo hæres esse, §. penult. Instit. De hæred. qualis. & differ. item Volo Cadium mihi hæredem esse, vel volo hæredem meum dare*

dare centum Cato, l. Et edim. De legat. 1.
 In his enim & similibus, nulla alia voluntas vel
 actus expectatur, cum in se perfecta sit voluntas.
 Quare idem iudicium est de his formulis, Volo te
 habere in uxorem, vel, Volo te meam esse uxorem. De
 quibus futius Jacob. Meno. h. de arbit. iud. casu
 486. & Covari. sup. citato loco, Adde & Bald. in
 Auth. Et qui jurat num. 18, C. De bonis auctor. iud.
 possid.

¶ Atque hæc ita exaudienda sunt, nisi aliter de
 mente loquentis constet, à qua non est recedend-
 um, c. Tu nos 26. h. t. & l. Semper in stipulationib. 34
 D. De R. I. l. Non aliter 67, D. De legat. 3, quia verba
 quocumque modo prolata ad intentionem pro-
 ferentis redigenda sunt, c. Intelligentia 6, inf. De V.
 & can. Humana aures xx. 1. q. 5, quæ quandoque de-
 prehenditur ex consuetudine ejus, qui loquitur,
 l. Si servus 53, §. fin. D. De legat. 1. & l. Nummis 75, De
 leg. 5, quandoque ex consuetudine regionis, in

qualoquens versatur, d. §. fin. d. l. Semper & c. Ex
 litteris 75, quandoque verò ex his, quæ præcedunt,
 vel quæ sequuntur, d. §. fin. & l. Titia 134, §. item
 respondit D. De verbor. obl. & l. Nummis, alia à sig-
 nificatione verborum non recedatur, d. l. Non ali-
 ter. Et hæc ita obtinent quoad forum exterius:
 nam quoad forum interius sive conscientie, rei
 veritas semper ex intentione aestimatur, per text.
 in d. c. Tu nos. A qua interdum cogitur iudex re-
 cedere, quando ipsi de intentione non constat,
 cum de occultis iudicare non possit, c. unico §. por-
 ro sup. Vt Ecclesiastica beneficia sine diminut. conf. & can.
 Erubescant dist. 32, Quod fit, ut quandoque iudex
 pronuntiet ibi esse matrimonium, ubi reverà non
 est, propter defectum consensus interioris, de
 quo tamquam de occulto non iudicatur, & e con-
 verso ibi non esse matrimonium, ubi reverà sub-
 est, ob eandem rationem.

In Cap. Ex litteris Silvani 10.

SUMMARIJA.

1. Jurato promittens se ducturum aliquam in uxorem
 an ad hoc compelli possit?
2. Sponsalium renuntiatio permessa jure civili, non a-
 ctiam Canonico
3. Ex sponsalibus nascitur utrimque obligatio ad con-
 trahendum matrimonium.
4. Cur obligatio hæc sit præcisã.
5. Prohibetur quis etiam jurato promittens compelli, u-
 bi causa subest.
6. Quæ sit rationabilis causa.
7. Ecclesia tolerat quandoque minus malum ad evitan-
 dum majus.

Omissã facti specie, brevitatis causã, deci-
 dit hoc Cap. Summus Pont. eum, qui ju-
 ratò promissit, se ducturum aliquam in u-
 xorem, monendum esse, & si nõ acquieverit mo-
 nitioni, Ecclesiasticã censurã, videlicet per ex-
 communicationem compellendum esse ad ma-
 trimonium contrahendum, nisi tamen rationa-
 bilis causã sit, & cur compelli non debeat.

Huic videtur ob stare textus in cap. Requisivit
 17, h. t. quo quidem moneri jubetur mulier, quæ
 jurata promissit se nupturam alteri, non tamen
 compelli. Ratione hæc additã, quòd libera de-
 beant esse matrimonia, & coactiones soleant fre-

quentius habere difficiles exitus.

Antequam verò hæc loca inter se conciliantur,
 præmittendum est, quòd de jure civili permis-
 sum sit sponso vel sponsæ impunè renuntiare
 sponsalibus, l. 1, C. De sponsalib. præterquam si
 archæ intervenierint, quæ duplicatè à renuntian-
 te restituantur, l. fin. C. eod. tit. sicut ad Gemmar. 9
 in eod. latius a me explicabitur. Aliter verò ob-
 tinet de jure Canonico, eo enim hæc renuntiatio
 unius, invito altero, prohibita est, per text. in c. De
 illis §. mulier & ibi Gl. inf. De desponsat. impub. & textus
 hic. Quippe studiosè agendum est, ut ea, quæ
 promittuntur, opere compleantur, inquit textus
 in c. 3, sup. De pactis. Ut hinc quoque ex nudo pa-
 cto nascatur actio de jure Canonico, ex communi
 Dd. sententia, etiam quoad forum civile, propter
 peccatum, quod violans fidem alteri à se datam
 incurrit, de quo futius Dd. nostri & nos in c. 1, sup.
 De pactis.

Sed ad sponsalia regrediamur. Ex his igitur
 inter sponsum & sponsam obligatio nascitur, ut
 ad contrahendum matrimonium per iudicem
 Ecclesiasticum constringi possint. Neque inter-
 est, simplicia sponsalia sint, an jurata, d. §. mulier,
 & per hunc text. nostr. usque aded, licet quis post
 sponsalia simpliciter contracta, alia rursus inierit
 cum alia muliere etiam jurata, nihilominus enim
 prioribus insistere cogitur, ex Lun. & Pan. senten-
 tia

tia in c. Sicm 12, h. t. Quæ hac ratione nititur, quod juramentum subsequens non derogat simplici promissioni, ideo, quod hæc non minus servanda sit, sub peccati pœnâ, quam juramentum, d. c. 3, & can. Juramenti xx:1 qu 3, neque juramentum debet esse vinculum iniquitatis, c. Non est obligatorium De R. l. in 6, c. Quanto 8. sup. De jur. jur.

Nec movet, quod in obligationibus facti nemo præcisè compelli possit, sed præstando interesse liberetur, per text. in l. Stipulationes non d. viduntur 72, §. Celsus D. De verbor. oblig. quia id idem non habet in iis, quæ non recipiunt æstimationem, ut matrimonium, aliaque spiritualia; in his enim quis præcisè ad factum compelli potest, uti rectè tradit Panorm. hic sub num. 5. Et ratione non caret. Quod enim in obligationibus facti interesse veniat, si factum non præstetur, hoc fit ex præsumpta mente contrahentium. Nam cum factum ab invito non rectè præstari solet, juxta illud. Raro respondent coacta ingenia, videretur saltem inter contrahentes id tacitè actum, ut, si non fiat, succedat interesse in locum facti. Quod non est in iis, quæ æstimationem pretii non recipiunt, ac proinde præcisè horum obligatio est. Unde & hoc textu nostro compellitur sponsus ad contrahendum matrimonium cum sponsa; non tantum ideo, quod jurata fuerint sponsalia (quo videtur niti decisio textus nostri) verum etiam si simpliciter contracta fuissent, juxta ea, quæ jam diximus.

Neque adversatur text. in d. c. Requisivit 17, h. t. quo prohibetur compelli sponsa, quæ se nupturam alteri juratè promisit: quia respondetur, tunc minimè eam compellendam esse, ubi causa subest, cur compelli non debeat, puta si sponsa ita exhorrescit sponsum, vel è contrâ sponsum sponsam, ut verisimile sit, difficile futurum matrimonii exitum; nam hac specie admittit Ecclesia minus illud malum, ut majus evitetur; admittit potius perjurium, ne invitæ nuptiæ majores difficultates ingerant. Hostien. d. c. Requisivit. Nec

Ecclesia vult, neque potest, quem invitum constringere ad contrahendum matrimonium; cum in eo contrahendo liber consensus utriusque requiratur, cap. Cum locum 14. & ibi latius dicam hoc tit.

Unde rectè in textu nostro adicitur: nisi rationabilis causa obsisterit, cur per censuram Ecclesiasticam compelli non debeat. Quam meritò hanc interpretamur, de odio immenso sponsi erga sponsam, vel è contrâ; non ut ibi Glossa, quæ rationabilem causam putat esse consanguinitatem, æffinitatem, vel aliud perpetuum impedimentum. Quæ interpretatio non convenit textui, cum ne his quidem casibus moneri debeat ad contrahendum matrimonium sponsus & sponsa, per text. in cap. penult. inf. De consang. & affin. At verò si nulla justa causa subsit, reluctans omnino cogendus est, propter præcedentia sponsalia, etiam per censuram Ecclesiasticam, ad contrahendum matrimonium, per hunc text. nost. ut ita ex nolente fiat volens, argum. text. singularis in can. Vides xxiii. quest. 3. Itaque hæc compulsio ad eliciendum liberum consensum adhibetur, non verò ut invitus adigatur in matrimonium; quod & hoc casu nullum esset, si ab invito contraheretur, d. c. Cum locum.

Unde hic observandum est, quod Ecclesia toleret quandoque minus malum, ad evitandum maius malum: tolerat potius perjurium, quam homicidium, perpetuas lites, adulteria, fornicationes, quæ ex matrimonio ab initio contracto oriri solent. Sic & permittit meretrices ad evitanda stupra, adulteria, aliosque sceleratissimos concubitus, cap. Inter opera 20, hoc tit. tamen si meretrices esse, & ad eas accedere mortale peccatum sit, can. Meretrices, & can. Nemo blanditur xxxi. quest. 4. Et facit textus elegans in l. Palam 43, D. De ritu nuptiar. ubi cum respondisset Ulpianus, meretricem, etiam si turpitudinem suam intermiserit, adhuc tamen infamiâ notari, subiicit hæc verba: Non est ignoscendum ei, quæ obtentu paupertatis turpissimam vitam egit.

In Cap. Non est vobis 11.

SUMMARI A.

1. Matrimonium non liberat à patria potestate.

2. Matrimonii vinculum majus est quàm patria potestas.

3. Matrimonii iudex est Ecclesiasticus, non secularis.

Ex

EX hoc textu evincitur, patrem per judicem Ecclesiasticum constringi posse, ut uxorem filio suo apud se retentam restituat, ex sententia Bernardi, Panormit. Præpositi & Butrii hic. Facti species hæc proponitur. Rex Angliæ, ortâ dissensione inter se & filios suos, detinuit eorum uxores. Quæ de causa aditus S. Pont. mandavit Archiepiscopis, Episcopis & aliis Prælati Angliæ, ut patrem moneant de restituendis uxoribus, & si non paruerit, interdiciant divina officia in ipsius Regno celebranda.

Ratio decisionis hæc est, quod etsi per matrimonium, filii non exuantur patri potestate, §. qui igitur Inst. De patria potest. quemadmodum neque filia, l. 2. §. 1. D. Solutio matrim. non tamen uxores eorum lubiticiuntur socii potestati; cum hic modus inducendæ patriæ potestatis nullo jure extet: imò receptum est in filia in potestate patris sui adhuc existente, quod, si in vita ab eo detineatur, possit maritus contra eundem patrem agere interdicto ad exhibendam & à se abducendam uxorem, per text. in l. 2. D. De exhiben. liber. §. l. 3. C. eod. & l. Si in vita. C. De nupt. † cum hac in re majus sit vinculum matrimonii, quam patriæ potestatis, l. 1. in fine D. d. tit. De liberis exhib. l. Possessionum 11. C. Commun. patrisque judicii. Dixi, si in vita detineatur uxor à patre, vel ab alio quopiam; quia si volens absit uxor, agetur dumtaxat contra eam, implorato judicis officio, sive is Ecclesiasticus, sive secularis sit, ut ad maritum

redeat, l. fin. Et ibi Glos. D. De lib. exhib. Panorm. & Bart. hic.

Neque obstat, quod matrimonii Judex Ecclesiasticus sit, non secularis, c. 2. sup. De judiciis, c. Lator 5. cap. Causam 7. inf. Qui filii sint legu. & Concil. Trid. Sess. 24. can. 12. de Sacram. matrim. Quia id verum est, ubi de jure matrimonii, hoc est, an legitime contractum sit matrimonium, an filii ex legitimo matrimonio nati; nam his & similibus casibus tantummodò Judex Ecclesiasticus aditur, jam dictis jurib. Secus, ubi agitur de recuperanda uxore, & sic judicium quasi possessionium intentatur; hoc enim æquè per judicem sacralem exerceri potest, cum nihil commune habeat possessio cum proprietate, l. Naturaliter 12. §. 1. D. De acquir. vel amitt. possess. & facti textus in cap. 2. De jurejur. lib. 6. Ad Ecclesiasticum verò Judicem quoque pertinet hujus rei judicium, propter peccatum, quod incurrit mulier, subtrahendo marito conjugale debitum: cum, ut inquit D. Paulus, mulier non habeat potestatem corporis sui; sicut è diverso nec vir sui corporis, sed mulier, 1. Corinth. cap. At ubi peccatum vertitur, dubium non est, rectè adiri Judicem Ecclesiasticum.

Quod autem subiicit textus noster de officiis divinis interdicendis, pertinet ad interdictum Ecclesiasticum, de quo videantur, quæ tradidit Summa Juris Canonici, in §. Non tamen interdicti 4. tit. De sentent. excommunicat.

In Cap. Præterea 12.

SUMMARI A.

1. Affinitas ex fornicario coitu qualiter impediatur matrimonium.
2. Allegans propriam surpituadinem an audiendus.

Decisio hujus textus singularis est, & notatu digna, qua dissolvuntur sponsalia ob dictum unius asserentis, se cognovisse sponsam sui consanguinei. Species facti hæc proponitur. Titius cum sponsalia contraxisset cum Mævia, supervenit Sempronius consanguineus ipsius Titii, Episcopo denuntians, se deliquisse, id est, rem habuisse cum Mævia: noluit tamen id pro palare, propter metum & potentiam Mæviæ. Quæ de re consultus S. Pont. rescribit hoc cap. nostro, prohibens matrimonium contrahi inter Ti-

tium & Mæviam, præterquam si juramentum intervenit. Rationem hanc adferens, ne decretius, inquit, inde contingat, videlicet propter affinitatem, quæ inter Titium & Mæviam orta fuit ex Sempronii concubitu cum ipsa Mævia, † Quæ matrimonium contrahendum impedit, & contractum dirimit, c. Fraternitatis 7. cum duob. seqq. De eo qui cognovit consang. uxoris sue, c. 2. De consang. & affinit. dum tamen Sempronius attigerit Titium intra quartum consanguinitatis gradum; quod necesse est hoc jure Decretalium, cap. Non debet d. tit. De consang. & affinit. Secus hodie ex dispositione Concilii Trid. quo affinitas, quæ ex fornicatione nascitur, restricta est ad primum & secundum consanguinitatis gradum, sicut videre est Sess. 24. cap. 4. de reformat.

Duo autem ex hoc textu nostro noranda occurrunt.

currunt. Unum, quod Sempronius consanguineus Titii, allegans turpitudinem suam, id est, quod cum sponsa Titii concubuerit, audiatur, contra textum in cap. Inter dilectos 8, & ibi notat Glos. sup. De donationib. & in l. 4, C. De revoc. donation.

Alterum est, quod ad dictum unius Sempronii matrimonium contrahi prohibeatur, quod & adversari videtur textui in c. Licet 23, in fine sup. De testib. & in l. Jurisjurandi 8, De testib. quibus non admittitur testimonium unius testis.

Verum utrumque in specie Cap. nostri permittitur, propter periculum animæ, quod fortè subest ob allegatam affinitatem. Siquidem tutius est in re dubia certum accipere pro incerto, hoc est, ut statuamus potius concubitum inter Sem-

pronium & Mæviam intercessisse ad impediendum matrimonium, quam ut opinemur non intercessisse; ne si fortè intercesserit, matrimonium contrahatur inter affines, contra præscriptum sacrorum Canonum, sicut in simili specie videre est in c. 3, sup. eod. Tum quoque res est non magni præjudicii, si sponsalia inter Titium & Mæviam hac de causa distrahantur, cum facile invenire possint similem, cum quo contrahant.

Quod autem addit textus, nisi iuramentum intervenisset, ed pertinet, ut, si sponsalia iuramento confirmata sint inter Titium & Mæviam, ad dictum unius, scilicet Sempronii, matrimonium impediti non debeat, propter periculum perjurii; ac proinde cautiùs hæc res tractanda est, c. 3, De elect. lib. 6.

In Cap. Veniens 13.

Hujus Cap. sententia hæc est, quod mulier invita in uxorem ducta, si postea alteri nubat, valeat hoc posterius matrimonium, abrogato priore, quod ipso jure nullum fuit, nisi metus, antequam cum secunda contraheretur, purgatus fuerit per subsequentem consensum

ipsum mulieris, videlicet propter spontaneam cohabitationem vel copulam, c. Ad id 21, & ubi latius h. tit. & cap. 2, De eo qui duxit in matrim. &c. Quod autem metu initum matrimonium ipso jure nullum sit, dicam inf. cap. proximo.

In Cap. Veniens locum 14.

SUMMARI A.

1. Matrimonium metu contractum ipso jure nullum est.
2. Non etiam alii contractus.
3. Matrimonii bona tria.
4. Iuramentum metu extortum non supplet defectum consensus.
5. Iuramentum qualiter sortiatur naturam actus, cui apponitur.
6. Iuramenta quando servanda.
7. Ei succurri non debet, qui sibi ipsi necessitatem injecit.
8. Metus justus quis.
9. Metum justum patitur quis etiam in liberis suis.
10. Iustus metum an verba minatoria inferant.
11. Metus reverentialis an impediatur libertatem matrimonii.
12. Metus ex præscripto juris illatus non obest matrimonio vel alteri contractui.
13. Vt & metus juxta naturam vel ab alio tertio illatus,

EX hoc Cap. planum sit, matrimonium libero consensu contrahi oportere, adeo quod metu contractum ipso jure sit nullum, consensus text. in c. Signifi. avit inf. De eo qui duxit in matrim. & in l. Nec filium 12, C. De nupt.

† Aliter obtinet in aliis contractibus, qui etsi metu initi sint, tamen ipso jure valent, cum coactus consensus etiam consensus sit, l. Si mulier 21, §. penult. D. De eo quod metus causa, can. 1, xv. q. 1. Sed per actionem quod metus causa rescinduntur, d. §. penult. & passim toto tit. D. & C. De his, qua vi metusve caus. Diversum verò est in matrimonio, eo quod coactæ nuptiæ soleant habere difficilem exitum, text. hic & in c. Requisivit 17, eod.

Reddit aliam rationem hic Panormit. quod in matrimonio tria hæc bona insunt, Sacramentum, proles, & fides, can. Omne itaque xxvii. q. 2, & c. fin. inf. De condition. appof. Quæ substantialia bona appellantur, eo quod sine his matrimonium contrahi non possit, saltem quod attinet ad prolem & ad fidem, d. c. fin. At verò hæc per metum exclu-

T

ducur.

duntur. Sacramentum quidem ideo, quod matrimonium metu contractum non referat unitatem Christi cum Ecclesia sua, quæ voluntaria fuit, per assumptionem humanæ naturæ. Quare idem etiam necesse est in matrimonio; ut ita signum correspondeat signato, arg. §. est & aliud insiuit. De donat. Proles verò excluditur, quia ex eo, quod alter alteri displicet, non vacabunt procreationi prolis. Tertio excluduntur bonum fidei, quod periculum subest, ac inuitus vel invita dilabatur ad alienos complexus, hoc est, in adulterium, quod fidei conjugali contrarium est, d. c. *fn. De condit. appos. & can. De nuptiis xxxi. q. 2.* Hæc igitur cum repugnent institutioni matrimonii, fit, ut matrimonium non nisi libero consensu contrahi possit. Neque iurat, si forte iuramentum accesserit: non enim ideo magis huiusmodi matrimonium conualefcit, cap. 2. *De eo qui duxit in matrim. ¶ cum iuramentum, quod similiter metu extortum est, non suppleat defectum consensus, text. et gloss. in l. fin. C. De non numer. pecunia.*

Et hæc opinioem communi calculo receptam testatur Panormit. *lib. 2.* præter Cardinalem, qui existit matrimonium metu contractum, ipso quidem iure valere, sed per actionem quod metus causa rescindi posse, sicut accidit in aliis contractibus. Sed falsa huius sententia est ex iis, quæ jam dicta sunt, præcipuè ex d. c. *Significavit.* Quare non immeritè ab omnibus Dd. exploditur, attestante Petro Morzio in *tract. de Nuptiis sive de Matrim. tit. de substantialib. matrimonium. num. 4.*

Et hinc nec Panorm. audiendus est, qui ad cap. *Abbas num. 8. sup. De his qua vi metusve causa,* putat matrimonium metu contractum, & iuramenti accessione confirmatum, hoc operari, ut iurans matrimonium debeat contrahere, vel absolutio- nem petere à iuramento, per text. in cap. *Si verò & in cap. Verum sup. De iurejur.* Nam hic rectè refellit per Covarr. in *Epit. libri IV. Decretal. in 2. p. cap. 3. §. 5. num. 3.* hæc ratione, ¶ quod iuramentum sortiatur naturam sive conditionem ejus actus, cui confirmandi causa adijcitur, per text. in d. l. *fin.* At verò contractus matrimonii metu inritus ipso iure nullus est; ergo & iuramentum. Quæ tamen ratio sano modo accipienda est, ubi scilicet actus ex parte consensus deficit, ut hic & in d. l. *fin.* Ceterum si juris tantummodò auctoritate actus irritetur, iuramentum accedens eam vim habet, ut omnino actui stari debeat, propter adjectionem iuramenti, veluti in alienatione doris, c. *Cum contingat 28. sup. De iurejur. & c. 2. eod. in 6.* item in re-

nuntiatione paternæ hæreditatis, c. 2. *De pactis lib. 6.* item in solvendis usuris à debitore promissis creditori, c. *Debitores 6. De iurejur.* Quæ omnia fundata sunt in ea Juris Canonici regula, quæ dicimus, ¶ toties iuramentum servandum esse, quoties non redundat in alterius præjudicium, nec vergit in salutis æternæ dispendium, d. c. *Cum contingat & d. c. 2. De pact. in 6.* Diverſitatis hæc ratio est, quod hi actus naturæ suæ valeant, propter naturalem consensum, sed tantum à jure impro- bentur. At in matrimonio metu contracto non est consensus liber, qui in eo contrahendo naturæ suæ requiritur, ut supra demonstratum est. Igitur iuramentum, quod confirmandi matrimonialis consensus causâ interpositum est, nihil præterea operatur, quàm ipse consensus metu extortus, qui re ipsâ nullus est. In cæteris verò actibus, qui simplici consensu constant, sed metu extorti sunt, verum est, iuramentum in tantum obligare, ut prius quàm contra eos agi possit, necessaria sit absolutio à iuramento, per text. in d. cap. *Si verò & in d. cap. Verum, & latius comprobatur Covarr. d. §. 5.*

Atque hæc quæ de matrimonio dicta sunt, addèd obtinent, etiam si quis suâ culpâ in metum inciderit; ut si, v. g. quis in stupro deprehensus cum puellâ, cogatur à parentibus vel cognatis puellæ ad actio pugione, vel verberibus, vel alio jacto metui, cum eadem matrimonium contrahere. Non enim ideo magis subsistit matrimonium, propter defectum liberi consensus, per text. in c. *Veniens ad nos 1. §. hæc nosi tit.*

Nec movet, si objeceris, si succurrere non debe- re, qui sibi ipsi necessitatem injecit, l. *Fidejusser 7. §. 1. in fine D. Qui satisf. cog.* Et, quod quis suâ culpâ sentit, sentire non videri, l. *Quod quis D. De R. l.* intellige juris interpretatione, quo non admittitur culpa excusatio. Quia prius illud obtinet, ubi quis sponte sibi injecit necessitatem ejus rei præstandæ, quam antè liberum erat præstare, ut in *specie d. §. 1. & in l. Sicut C. De actionib. & oblig.* At verò stuprum non animo contrahendi matrimonii fit, imò potius non contrahendi, sed fruendi tantummodo odò puellâ.

Et si hic rursus objeceris: Saltem si sponsalia antè præcesserint, cogetur talis matrimonium contrahere. Imò censetur contractum esse matrimonium per concubinum sponsi & sponsæ, ut non sit necessarius alius consensus, per text. in c. *Is quis 10. & ibi latius h. x.* Ad alterum quod attingit, stupratorum culpa non excusat, quin in eum pœnâ stupri animadverti possit, per text. in §. *item*

Sex Julia adul. vers. poenam Infit. De publicis iud.

Neque impedit textus in can. Intercetera xxii.

9.4. Quo loco Hubaldus quidam captus, & timore necis impulsus suæ concubinæ juraverat, se recepturum eam in conjugem. Et subdit postea textus, *Matrimonium sit in Deo firmum & stabile*. Verum respondetur, eum textum exaudientem esse de sponsalibus metu mortis per Hubaldum contractis, sicut verba aperte indicant. At verò quoad matrimonium, illud postea fuisse libero consensu contrahentium subsequutum, nec enim in matrimonio ulla metus mentio fit.

8. Intelligimus autem metum non quemlibet, sed iustum, qui scilicet cadit in constantem virum, per text. in c. Veniens 19, & in c. Consultationi 18, h. t. vel, ut Caius Jurisc. loquitur, qui cadit in hominem constantissimum, in l. Metum autem 6, D. De eo quod metus causa. Puro tamen in constantem sufficere, propter iura in d. c. Veniens & in d. c. Consultationi. Quare etiam Labco metum definit, timorem maioris mali, in l. Metum 9, D. jam d. tit. Etenim convenit constanti & prudenti viro ex duobus malis id quod minus est eligere, can. Duo mala 11, dist. hoc est, (ut ad præsens argumentum accommodemus) ut potius de facto matrimonium contrahat, quam ut mortis, aut alterius gravioris mali subeat periculum. Quare & præsentem hunc metum esse oportet, non suspicionem inferendi ejus, l. Metum 9, D. d. tit. & l. Metum 9 C. eod. Si quidem constans vir non nisi ex probabili & vehementi æstimatione periculi impendentis commoveretur. Itaque metus iustus esse debet, præsentis mali, non futuri, non etiam vanus. Nam vani timoris excusatio nulla est, l. Vanissimo 13, D. De R. I. & d. l. Metum autem. Exempla iusti metus sunt, timor mortis, verberum, cruciatus corporis, l. 3, in fine D. d. tit. l. 4, & l. 7, C. eod. l. Interpositus 13, C. De transact. & c. penult. h. t. item servitutis, l. 4, & l. 8, D. d. tit. nam hæc morti comparatur, l. Servitutem D. De R. I. item stupri, cuius metus gravior est in bonis viris, quam ipsius mortis, l. Isti quidem 8, D. De eo quod met. caus. item metus amissionis omnium honorum, vel maioris partis, c. 2, sup. De his que vi metusve caus. & c. 1, De restitut. spoliat. lib. 6, nam vita nostra absque his consistere non potest, ut latius tradit Covarr. in Epit. huius libri IV in 2. p. c. 3, § 4. num. 30. Adde metum carceris seu vinculorum, l. pen. & l. ult. §. si iust. D. De eo quod met. caus. & l. Servitutes 9, D. Ex quib. caus. majores. Item adde periculum honoris sive exstima-

tionis, l. In eadem 10, §. fin. jam d. tit. ubi eleganter dicitur, eum in vinculis esse, qui ita alligatus est, ut sine dedecore non audeat in publico comparere. Etenim crudelis est is, D. Augustino teste, in can. Nolo 11. q. 1, qui fidens consecrari se negligit famam suam. Hic protecto casibus constantis hominis animus percellitur; ac proinde causam adferunt iusti metus.

Neque necesse est, iustum metum in nobis ipsis experiamur, sed sufficit vel in liberis nostris eum nihil inter sit, inquit pulchre Paulus Jurisc. in se quis veritus sit, an in liberis suis; cum pro affectu magis in liberis parentes terreatur, text. est in d. l. Isti quidem 8, in fine D. De eo quod met. caus.

An autem minatoria verba iustum metum inferant, ex prædictis facile intelligitur; cum præsentem metum esse oportet, hoc est, qui atrocitate facti ostenditur, l. Metum 9, in pr. D. De eo quod metus causa, & l. Metum 9, C. eod. tit. præterquam si ab eo exprimantur minæ, qui solet eas executioni mandare; quæ specie & minæ iustum metum inducunt, l. Si donationis 7, in verb. vel capitalis minas pertimescendo, & l. fin. C. jam d. tit. & l. Fulinius 7, §. 1, vers. quid sit autem latitave D. Ex quib. causis in possess. eatur. Quod tamen iudex ex persona ipsius minantis æstimabit, cum alii aliis tardiores sint ad exequendas minas. Panormit. in c. penult. sup. De his que vi met. caus. & probat. text. in l. 3, in fine D. Ex quib. caus. major. Atque hinc, licet præceptum vel preces Regis sive Principis non inducant iustum metum, cap. fin. & ibi notant. Glos. & Panorm. inf. Quæ clerici vel vocentes, l. Ad invidiam 6, C. De his que vi metusve caus. fiunt. Fallit tamen in eo, qui solet tyrannicè persequi eos, qui præcepto vel precibus suis non obtemperant, l. fin. C. d. tit. And. Gail. lib. 2, Obs. 93, num. 20, cum seq. quò pertinet illud vulgare:

Est rogare Ducum species violenta iubendi.

Sed & hic non injuriâ quaeritur, An metus reverentialis parentis impediat libertatem matrimonii? Statuamus filium vel filiam ideo in oblatum matrimonium consensisse, ne incurteret indignationem parentis. In quo duo à nobis casus distinguendi sunt. Unus est, si ipse parens nomine filii contrahat matrimonium, præsentem tamen eodem filio, & non contradicente. Alter est, si ipsemet filius contrahat, patre volente, vel etiam cogente: ut priore casu matrimonium contra-

atum valeat, quasi consensu ipsius filii tacite accedente, cap. 1, §. porro De desponsat. impub. lib. 6, & per eundem text. Panorm. in c. Cum virum 2, num. 8 sup. De regularib. & Covarr. d. p. 2, cap. 3, §. 6. num. 5, in fine. Et licet in d. §. porro non de matrimonio, sed de sponsalibus a parentibus contractis loquatur: utrobique tamen eadem ratio subest, cum tam matrimonium, quam sponsalia solo consensu contrahantur, text. hic in can. Sufficiat xxvii. qu. 2, l. 4, l. Sponsalia 11, & l. fin. D. De sponsalib. adedque illa juris regula hic locum habeat: Qui tacet, consentire videtur, c. Qui tacet De reg. jur. lib. 6, Cui et si refragari videatur alia juris regula, videlicet, Is qui tacet, non facitur, sed nec utique negare videtur, c. Is qui tacet eod. tit. lib. 6, tamen in præsentibus argumeto priori regula magis standum esse dicitur favor matrimonii, cap. fin. sup. De sent. & re jud.

Et hinc vice versa sequitur, si constet filium propter reverentiam patris potius tacuisse, quam consensisse, nullum esse matrimonium, uti recte tradit Covarr. jam d. loco, eod. quod hoc casu cesset consensus filii, qui alioqui ex eius taciturnitate præsumebatur; cum in certis non sit locus conjecturæ sive præsumptioni, l. Continuus 137, §. 2, in fine D. De verb. oblig. facit pro hac sententia text. in l. pen. D. De furtis & in l. 1, §. qui oneranda D. Quar. re. rym actio non datur.

Alterdò verò casu, quando ipse filius matrimonium contrahit, propter reverentiam paternam, recte juris est, non impediri matrimonium, per text. in l. Si patre 22, D. De ritu nupt. Si patre (inquit Celsus Juris.) cogente ducit uxorem, quam non duceret, si sui arbitrii esset, contraxit tamen n. matrimonium, quod inter vivos non contrahitur: maluisse enim hoc videtur. Quod & probant Glos. in can. Præfens Clericus in verb. patronum quest. 3, Panorm. in c. Veniens 13, num. 5, h. t. & Præposit. hic, ubi latè hanc quaestionem disputat. Et ratio est, quia cum filiusfam. cogi non possit à patre ad ducendam uxorem, etiam de jure Civili, l. Non igitur 21, D. De ritu nupt. & l. Nec filium 12, C. De nupt. potius hæc reverentia adscribenda est vano timori, cujus ratio haberi non debet, l. Vani timoris D. De R. l. nisi fortè verberibus aut alio justo metu cogeretur filius vel filia ad contrahendum matrimonium; tunc enim inutiliter contraherent matrimonium, propter laesam libertatem matrimonialis consensus, c. Veniens 13, h. t. prout supra latè deducitum est.

12 Præterea observandum est, metum, si ex præ-

scripto juris alicui inferatur, non obesse matrimonio, neque alteri contractui, sicut eleganter respondit Paulus Juris. in l. Si mulier 21, in pr. D. De eo quod metus causa, in liberta, quæ cum scilicet ingrata, & ob id de statu suo periclitaretur, patrono aliquid dedit vel promisit, ne in servitutem redigeretur. Nam, inquit Paulus, cessare editum quod metus causa, cum non possit liberta allegare metum, eod. quod ipsa sibi hunc metum intulerit, perpetrando scilicet ea, quæ à jure revocationem servitutis merentur, ut est vel levis offensio liberti in patrono suum, l. 2, C. De libertis & eor. libertis. Quæ ratione valet quoque matrimonium, ubi is, qui virginem stupravit, mavult cum eadem contrahere matrimonium, quam corporaliter castigari & detrudi in monasterium, juxta text. in c. 2, inf. De adulter. quo in stupratorem virginis hæc pœna constituta est, ut aut eam in uxorem ducat, aut castigatus corporaliter excommunicatusque in monasterium cogatur ad agendam pœnitentiam. Nam timor castigationis corporalis, quemadmodum & servitutis, essentialis justum metum inferant, l. 4, & l. 7, C. De his qua vi metusve causa, & l. 3, D. eod. tit. non tamen ubi is timor à jure inferitur. Unde idem est & in eo, qui justè captus à judice, ita quod capite, vel animadversione corporali multatus esset, suggerit judicis, de ducenda filia sua in uxorem, si impunitum se dimiserit: nam & eadem ratio valebit hoc matrimonium, cum & hoc casu reus sibi ipsi metum intulerit, flagitium committendo, quod hujusmodi pœnam meretur. At verò si privatus aliquis homicidæ, furi, adultero, vel in alio crimine deprehenso mortem sive vincula comminetur, nisi cum filia sua matrimonium inerat, matrimonium inde secutum nullius momenti erit: si quidem hic metus ab eo inferitur, qui non poterat occidere, vel in vincula conjicere, sed solus judex. Et consequenter hic privatus rectè dicitur illi incussisse justum metum contrahendi matrimonii, per text. in l. Nec timor 7, vers. proinde D. De eo quod metus causa.

Neque huic refragatur text. in l. Accusationis 10 C. De his qua vi metusve causa, quo inter accusatorem & reum non valet datio sive promissio propter timorem accusationis institutæ vel institutendæ. Nam id non injustè fit, sed per viam transactionis, quæ permissa est inter partes in criminibus, quæ sanguinis pœnam ingerunt, l. Transigere 18, C. De transact.

Ex eodem fonte & illud promanat, ut si metus suapte naturâ, vel etiam ab alio inferatur, veluti in eo, qui in articulo mortis constitutus matrimonium contrahit cum concubina sua, aliâ non contractus: vel si te de vi hostium vel latro- num defendi aut liberavi, & idcirco aliquid à te accepi, vel matrimonium contraxi: nam utrumque valet, propterea quod hic metus non ab al- tero contrahentium inferatur, sed à Deo, si ve ab alio recte immittitur, *per text. in l. Metum 9 § sed licet D. De eo quod metus causa* Idem accideret vide- mus in voto religionis emisso ab eo, qui in despe- ratione vitæ constitutus est: neque enim hoc vo- tum irritatur propter imminentem mortem,

c. Sicut nobis 7. supra De regularibus.

Et hæc hæcenus de libertate consensu matri- monialis, quæ latius persequitur Covarr. d. p. 2. cap. 3. § 4.

Cæterum ad speciem textus nostri redeundo, summus Pontifex hoc Cap. mandat Episcopo Pa- piensi, ut puellam, de cujus matrimonio disputa- batur, loco honesto & tuto constituat, ne ipsi vis inferatur. Ex quo Glossa & Buttrius hic hanc sen- tentiam erunt, quod ad Judicem causæ spectet, providere, ut litigantes loco tuto sint, ne qua vis inter eos oriatur; alioqui, ut rectè addit Glos. posse ab eo appellari, si scilicet requisitus hoc non fa- ceret, *per textum in c. Exparte 47 sup. De appellat.*

In Cap. Veniens 15.

SUMMARI A.

1. Sponsalia de futuro secuta copula transeunt in ma- trimonium.
2. Sponsalia per subsequens matrimonium cum alia ipso jure dissolvuntur.

TRia ex hoc Capite discimus. Primum est, quod sponsalia de futuro secuta copulâ cum sponsa transeant in matrimonium. Se- cus, si præcesserit copula, etiam si ex ea nata sit proles, *per hunc text. nostr. & latius à me explicabitur, favente Deo, ad cap. 13 qui sedem 10 inf. eod. ubi & hujus rei rationem reddam.*

Alterum est, quod sponsalia per subsequens matrimonium cum alia ipso jure dissolvantur,

etiam si sponsalia jurata fuerint, *c. Sicut 22. Et c. Si inter 31. hoc tit.* idque propter fortius vinculum, quod matrimonio inest. In matrimonio siquidem traditio corporum tacite intervenit, quod non est in sponsalibus, quæ tantum repromissionem futuri matrimonii continent, *l. 1. D. De sponsalib. fa- cit text. in l. Quoties 15. C. De rei vindicat.* Ut hinc quoque notandum sit, matrimonium etiam à perjuro contractum valere, sicut & ab excom- municato, *c. Significasti & ibi Panorm. inf. De eo qui duxit in matrimon.*

Tertium est, quod matrimonium justo metu contractum sit ipso jure nullum, etiam si contra- hens culpâ suâ in hunc metum inciderit, quem- admodum supra cap. proximo à me explicatum est.

In Cap. Commissum 16.

SUMMARI A.

1. Qui juravit cum aliqua contrahere, si velit deinde Religionem ingredi, debet prius contrahere.
2. Privata lex est Spiritus Sancti instinctus.
3. Posthumi Cujaciani auct. ritus exaggeratur.

Species facti hæc proponitur. Cum quidam post sponsalia contracta jurejurando pro- misisset sponsæ suæ se intra biennium con- tracturum cum eadem matrimonium, sed is po- stea ductus privitâ lege (* ita enim loquitur tex- tus noster, per privitam legem intelligens instin-

ctum Spiritus Sancti, *can. fin. xix. quæst. 2. Et cap. Licet 8. sup. De regularib.*) ad frugem melioris vitæ transire suspicaret, id est, cogitaret de monastica vita suscipienda; consultus eâ de re S. Pont. re- scribit hoc cap. nostro, quod tutius sit, ut prius matrimonium contrahat, propter juramenti re- ligationem. Deinde si ita ei visum fuerit, monasti- cam vitam ingrediatur; hæc tamen ad eâ clau- sula, dummodò copula post sponsalia non inter- cesserit cum sponsa. Quæ clausula eò pertinet, ut, si copula intervenerit, ipse religionem mona- sticam ingredi non possit invita sponsa, cum qua propter huiusmodi copulam censetur

contractum & consummatum matrimonium, c. 2. c. Ex publico 7 c. Ex parte 9. inf. De convers. conjugat

Mirum videtur, cur summus Pontifex hoc Cap. rescribat, matrimonium prius contrahendum esse à sponso, cum hic contractus planè inutilis videatur. Siquidem aperti juris est, matrimonio contracto, ante consummationem, quæ fit per copulam, permittum esse alteri contrahentium, invito etiam altero, Religionem ingredi, jam dictis juribus.

3 Quare Posthumus Cujacianus hinc existimat hunc contractum fieri magis dicis causâ, hoc est, tantum ad speciem sive simulatè, quàm verè sive ex animo, ut hoc qualicumque connubio propter juramentum Deo satisfiat. Sed fallitur Posthumus, adeoque contumeliosè incurrit in summum Pontificem hujus textus auctorem, dum cautionem hanc de contrahendo prius matrimonio vocat injuriosam, & adversus Majestatis providentiam. Similis ejusdem Posthumi calumnia est in c. Debitores sup. De jurejur.

Loquor de Posthumo Cujaciano, hoc est, de Recitationibus, sive commentario in libros Decretalium edito post mortem Cujacii, qui aut à male volis in imprimendo corruptus est, aut contra Cujacii voluntatem prælo commissus & editus. Nam ipse Cujacius non solum in privatis colloquiis, sed palam & publicè professus est sæpè, supremisque declaravit verbis, se nolle quidquam edi post mortem suam, præter tres libros posthumos Observationum, videlicet XXV. XXVI. & XXVII. sicut attestantur Thuanus, Pu-

teanus, Oicelius, Faber, & Pithæus; quorum testimonium extat in Francofurt. editione Operum Cujacii, anno M.D.XCV. ita quòd hic Posthumus in Decretales, tum & alii, qui vulgò circumferuntur, non immeritò pro suspectis haberi possint. Quod obiter hic insinuare volui, propter eos, qui imprimunt, vel studiosè legunt posthuma opera Cujacii viri alioquin celeberrimi; ut si quæ ibi reperiantur indigna, ea potius ab aliis malà fide aspersa, quàm à tanto viro profecta existiment.

Cæterum redeundo ad textum nostrum, alia multò & vera Innocentii sententia hæc est, quæ & communiter ab aliis recepta, teste Præposito, inc. hoc nost. sub num. 3. quòd cum hic sponsus non deliberatò & firmiter secum statuerit Religionem ingredi, sed motu quodam conscientie impulsus tantummodò aspiraret, multa que subinde incidant, quæ remorari aliquem possent ab ingressu Religionis, ideo summum Pontificem hoc textu nostro rescripsisse, quòd tutius sit ipsi sponso, ut matrimonium prius contrahat, ne illud extrahendo, biennii tempus elabatur, & perjurii erimen incurrat. Atque hanc esse veram sententiam indicat ipse textus, dum his verbis utitur: *Ad frugem melioris vite transire suspirat.* item dum ait: *Tutius est ei prius contrahere, & postea si elegerit, ad Religionem migrare.* Nam si certò sponsus constitisset Religionem ingredi, tunc rectè dici posset inutilem fore contractum matrimonii, ac proinde juramento non obstante sponsum ingredi posse Religionem, secundum Innoc. hic & confirmat textus in cap. 3 sup. De jurejur. & c. 4 sup. De voto.

In Cap. Requisivit 17.

De hoc Capite egimus superius, ad cap. Ex literis Silvani 10.

In Cap. Cùm in Apostolica.

SUMMARIA.

1. Litis pendentia super matrimonio non impedit contrahi secundum sponsum erat nullum.
2. Ratio hujus decisionis
3. Contrahens matrimonium credens impedimentum subsistere an verè contrahat.

1 **N**ota hic casum singularem, quo lite pendente innovatio admittitur, contra Tir. Decretalium & Cod. *Ut lite pendente nihil innovetur.* Cùm enim villicus quidam contra uxorem suam ad divortium, id est, separationem matrimonii ageret, fortè propter contanguitatem vel affinitatem, & lite pendente contraxisset cum alia muliere hujus facti ignarâ, sententiaque divortii postea promulgata fuisset inter illum & priorem conjugem: decidit hinc summus Pontifex posterius matrimonium jure subsistere, eò quòd ex sententia divortii postea latâ compertum sit, prius matrimonium re ipsâ non valuisse. Interim villico penitentia imponi jubetur.

Hujus

Hujus decisionis ratio hæc quidem adfertur à Deo quòd matrimonium divini juris sit; pendentia verò litis (ut loquuntur) sit juris humani. At verò jus humanum non potest infringere ea, quæ sunt juris divini. Quæ certè ratio per se vera est, sed decisioni minimè convenit, cum omnia ferè impedimenta matrimonii sint juris humani; & tamen negari non potest, quin hæc eadem impediant matrimonium, quòd aliàs juris divini est, sicut infra suis locis fusè explicabitur. Unde vèriorem rationem hæc esse puto, quòd pendentia litis non sit justum impedimentum matrimonii dirimendi à sacris Canonibus introductum, ac proinde valet hujusmodi matrimonium pendente lite contractum. Nullibi enim recensetur inter impedimenta matrimonii. Atque idcirco stamus generali regulæ, quæ omnibus permissum est matrimonium, quibus à jure discretè non est interdictum, & cum apud sedem 23 inf eod. Quam regulam sequimur & in his, qui contra præceptum Judicis Ecclesiastici ex causâ prohibentis matrimonium contrahunt. Eo namque non obstante, nihilominus hoc est verum matrimoni-

um, nisi aliud canonicum subsit impedimentum. Neque enim ob id dirimitur matrimonium, quòd contra mandatum Judicis contractum sit, ut patet ex toto tit. De matrimonio contracto contra interdictum Ecclesie ubi & dicam latius.

Mover hic Panorm. quid juris sit, si villicus ille credidisset, matrimonium prius valuisse: Et rectè respondet ex Vincentio, postèrius matrimonium non valere quoad Deum, cum non adhibuerit legitimum consensum, qui consistit in individua unius consuetudine, & in inf. De condit. appof. Unde pulchrè elicit hæc regulam Panorm. hic in fine, quòd contrahens matrimonium, si credat impedimentum subesse, quòd tamen reverè non subest, frustra contrahat matrimonium quoad Deum, licet expresserit verba contrahendo matrimonio apta. Eandem tradit Mart. Navarr. in Manuali c. 22. num. 56. Secus verò est, quoad Ecclesiam sive forum exterius, in quo cum de occultis nullum judicium sit, c. unico sup. Ut Ecclesiast. benef. sine diminut. confer. sequitur eum sensum Judex, quem verba contrahentium præferunt, c. Exheredis 7 sup. hoc tit.

In Cap. In præsentia 19.

SUMMARIÆ.

1. Mulier non certiorata de morte mariti contrahere matrimonium de novo non potest.
2. Probari mors debet, diuturna absentia mariti nihil juvante.
3. Certitudo qua requiratur.
4. In dubio pro matrimonio respondendum.
5. Contractum postèrius matrimonium absente redeunte dissolvendum est.

E Legans huius Capitis decisio est. Nam in eo summus Pontifex rescribit Episcopo Casaraugustensi de mulieribus, quæ viros suos captivos vel peregrinantes, ultra septennium cum diligentii inquisitione præstolata, præ imbecillitate carnis se continere non potuerunt, atque idcirco se ad alias nuptias admitti petebant. Describit, inquam, eas matrimonium contrahere non posse, donec certum nuntium acciperiat de morte maritorum suorum, Cujus hæc ratio reddi potest, quòd matrimonium inter Christianos semel legitime contractum non nisi morte alterius conjugum, vel ingressu Religionis, ante tamen consummationem matrimonii dissolvatur, c. penult. & ult. inf. De secund. nupt. c. 2. &

c. Ex publ. 7. inf. De convers. conjug. & dicam latius inf. sub tit. De divor. propter hæc sententiam Christi: Quod ergò Deus conjunxit, homo non separet, & c. Matt. 19. cap. Non igitur absentia est justa causa dirimendi matrimonii, & alterum conjugem sibi adsciscendi. Probari verò debet mors conjugis absentis, antequam cum alia matrimonium iniri possit. Quippe mortuum esse in facto consistit, ac proinde non præsumitur, sed probari debet, c. 1. De constitut. lib. 6. & l. 2. D. De jurat. & facti ignor. Quare nihil iuvat mulieres diuturna absentia maritorum suorum, neque imbecillitas carnis, quam obtinent; cum etiam aliis casibus sæpè accidat, ut innocens coniux usu matrimonii privetur, puta, si alter furiosus sit, aut aliter impotens factus: non enim ideo magis dissolvitur matrimonium, con. Hi qui matrimonium cum c. seq. xxxii. quest. 7. & c. fin. §. si autem de carnali, in fine sup. Ut litæ non constet.

Cæterum hic à Doctoribus queritur, quæ & quanta certitudo de morte absentis requiratur? Et quidem de iure Civili varia tempora constituta sunt. In capto ab hostibus, si incertum est, utrum maritus vivat, expectatur quinquennium, l. vxores 6. D. De divor. & §. sed etiam captivitate casus Novell.

Novel. 22. de nupt. In profecto ad malitiam quadrigenarium, l. Vxor 7. C. De repud. ex Iustitiani *Novel. 117* Ve licent. matri & viti in §. Quod autem à nobis, ubi si uxor maritum in expeditione mortuum intelligit, permittitur ipsi adire Praefectum militum, ex quo ubi residerit eum mortuum esse, jubetur adhuc expectare per annum, antequam ad alias nuptias migrare possit.

Sed cum hoc casu de matrimonio dissolvendo & alio incundo agatur, non stamus juris Civilis dispositioni, sed ad jus Canonicum recurrendum est, quo certus nuntius de morte absentis requiritur, itaque sufficit, per hunc text. nost. In quo tamen recte addunt Butr. & Panorm. hic, attendendam esse qualitatem nuntii. utrum verisimilia argumenta sive iudicia de morte absentis conjugis adferat; atque adeo rem totam volunt relinquere iudicis arbitrio qui certitudinem nuntii ex circumstantiis aestimabit: sicut alias fieri solet, quando res certò non est determinata à jure, ut tunc recurratur ad arbitrium iudicis, per text. in l. §. ait prator D. De jure delib. in cap. fin. sup. De transact. in cap. 4. sup. De officio & potest. jud. deleg. & in c. Finem litibus 5. & ibi pulchre notat Glos. in fine sup. De dolo & contum.

Quæ certè obrinent, ubi mulier petit licentiam nubendi ab Ecclesia, id est, Ecclesiastico iudice. Aliter si suâ sponte sive auctoritate jam nupsit. Tunc enim ut à peccato excusetur, satis est, si ipsa verisimiliter credat maritum absentem mortuum esse, per ea, quæ tradunt Butr. Præpositus hic, & est textus in can. Per bellicam xxxiv. quasi. 2. & facit cap. fin. §. si autem sup. Ut lito non contest. Nam si dubitet, tenebitur quidem secundo marito debitum conjugale reddere, ipsa verò exigere non poterit à marito. Neque enim secundus maritus contra legem conjugii debito suo privandus est, l. Factum cuique suum D. De R. I. neque illa contra

sentium conscientia suâ ad exigendum debitum est admittenda, cap. Literas 12. verj. porro sup. Verisimiliter spoliat cap. fin. sup. De prescript. nisi fortasse levis & temeraria esset uxoris addubitatio; quæ ex consilio Pastoris sui est deponenda, ut ita explorata hac dubitatione uxor liberè possit & reddere & exigere debitum; per text. in cap. Inquisitioni 44. inf. De sent. excommunicat.

Et hæc, quæ de absente marito dicta sunt, eadem locum habent in absente uxore. Quod enim ad fidem & conjugale debitum attinet, maritus & uxor pari passu ambulant, can. Præcipit, can. Apud nos, can. can. fin. xxxii. quasi 5. vide latius Præposit. hic, Navarr. in Manuali cap. 22. num. 53. Sylvest. in P. Matrimonium; quasi. 13.

Ex quibus constat, in dubio semper pro matrimonio respondendum esse tamquam pro re favorabili, c. fin. sup. De sentent. & r. iud. & inf. De contracto matrim. contra interdict. Eccles. dum tamen de matrimonio contracto constet, sed aliquod impedimentum canonicum subsistere postea intelligatur. Adhibita tamen moderatione de exigendo & reddendo debitum conjugale, prout jam antè dictum est. Dixi, dum tamen de matrimonio contracto constet; nam utrum matrimonium inter duos inicum sit, in facto consistit, ac proinde quoque non præsumitur, sed probandum est, c. 1. in verb. cum sint facti De constitut. lib. 6. & l. 2. D. De juris & facti ignor.

Sed hic præterendum non est, quocumque casu & tempore, altero conjugate absente, alter contraxerit matrimonium, & absens redierit, aut superstitem eum esse constiterit, posterius matrimonium statim dissolvendum esse, & prius restaurandum, cap. 2. inf. De secund. nupt. can. 1. 2. & can. Virgo xxxiv. quasi 2. idque postulat prioris matrimonii indissolubilis nexus, qui non nisi morte solvitur. c. 1. & 1. ad Corinth. 7.

In Cap. Inter opera 20.

SUMMARI A.

1. Meretricem uxorem ducens meretur apud Deum.
2. Maritus non cogitur uxorem adulteram recipere.
3. Meretrices cur tolerentur ab Ecclesia.
4. Reus mortis an absolvi possit, si meretricem uxorem ducens.

EX hoc Cap. discimus, non tantum permisum esse matrimonium, cum publica meretrice; sed etiam ducentem ob id meretricem apud Deum. Quippe opus est charitatis spirituales, errantem reducere in viam veritatis, can. Triasunt, dist. 45. Quare idem erit in uxore adultera, si maritus eam in consortium suum revocet, impediendi adulterii causa: † quam vis alioquin maritus non cogatur adulteram uxorem recipere, etiã

pœnitentem, c. 3, & ibi Gl, Panorm. Zabarel. & Anan. inf. De adulter. cum ex adulterio uxoris semel marito jus quæsitum sit, videlicet ut eam non teneatur recipere vel etiam retinere; quod ei invito auferendum non est, ult. in fine D. de pœn. & l. Id quod nostrum v. de R. I.

Quod autem Dd. nostri ex hoc textu colligunt, meretrices ideo ab Ecclesia tolerari, ad evitanda scilicet majora mala, puta stupra, adulteria, incestus, nititur vulgari hoc axioma: Ex deobus malis, id quod minimum est eligendum, cap. Duo mala, ibi v. d. dist. 13, Non tamen idcirco excusantur à peccato meretrices, etiam si causam paupertatis obrudant, ut etiam dictum supra. Nam, ut eleganter inquit Ulpianus Jurisc. non est ignoscendum ei, qui obtentu paupertatis turpissimam vitam elegit, l. Palam 43, v. De ritu nupt. Uti nec illi à peccato excusantur, qui cum ipsis congregiuntur, per text. in can. Meretrices & can. Nemo sibi blandiatur xxxii. q. 4.

Hic quæstio incidit, An reus ad mortem condemnatus ideo liberari possit, quod publicam meretricem in uxorem petat? Sunt qui existimant, per textum nostrum. Et sic in Hispania aliquando usurpatum fuisse refert Ant. Gomez. Variar. resolut. tomo 3, cap. 13, num. 37, vers. Quintus casus. Idem consuetudine Franciæ receptum esse tradit And. Tiraquel. in tract. De Pœnis causa 36, qui tamen non de meretrice, sed de puella simpliciter loquitur, additque ibidem ex Barth.

Chassanxo hanc rationem, quod per matrimonium major reo videatur pœna imponi, quam per mortem, propter malitiam mulierum. In meretrice verò hanc adfert rationem Ant. Gomez. jam citato loco, ut scilicet hoc modo meretrix revocetur à via perditionis ad vitam salutis. Sed negat Gomezius hoc observari in Ducatu Mediolanensi, quemadmodum & Tyraq. in Gallia, licet ignoret, an illud olim fuerit observatum. Et testatur idem Gomez. Petrum de Beronia aliquando hac de re consultum Andegavis de quodam fure petito per meretricem, respondisse, eundem furem non relaxandum, sed laqueo strangulandum esse: & ita factum fuisse.

Neque obstat textus noster hic; quia non inquit, talem reum dimittendum esse impunitum, sed ducenti meretricem proficere hoc opus in remissionem peccatorum, quemadmodum & alia charitatis opera. Nam pœnam in exteriori foro hac de causa remittere pugnat cum Republicæ utilitate, nec fit sine præjudicio partis læsæ. Sed neque hæc sententia jure probatur, imò magis adversari videtur l. Commissum 27, C. Ad L. Jul. de adult. Quamvis Emmanuel Soarez in annotat. ad citatum locum Gomezii, existimet eam aliquâ ratione & æquitate niti, ut hac de causa reus liberetur: cujus tamen contrarium ego magis æquum esse existimo; licet ubi moribus recepta est, non putem ab ea esse recedendum.

In Cap. Ad id 21.

SUMMARI A.

1. Matrimonium metu contractum convalescit per spontaneam cohabitationem.
2. Item per subsequentem copulam.

EX hoc Cap. intelliguntur plenius ea, quæ sup. eod. ad c. Cum locum latè differimus de matrimonio justo metu contracto; quod licet ipso jure nullum sit, tamen convalescit per spontaneam utriusque cohabitationem, quâ metus ille purgatur, tacito scilicet succedente consensu. Sed facti speciem unâ cum decisione breviter proponamus. Mulier quædam cum coacta contraxisset matrimonium, & postea per sesquiannum cohabitasset viro suo, tandem eum deseruit, & uterque tam vir quam mulier alienos

concubitus sectatus est; post hæc allegabat mulier, quod invita illi juncta fuisset, & proinde petebat se ab eo separari. Quæsitum est, quid juris; Et respondit hoc textu nostro S. Pontifex, quod, etsi ab initio mulier invita tradita fuerit viro, quia tamen postmodum per sesquiannum ei cohabitaverit, coaseatur hoc ipso in eum consensisse, atque idcirco eam compellendam esse, ut ad virum suum redeat: neque testès audiri oportere, si quos mulier producere velit ad probandum, quod in eundem virum non consenserit, cum mora tanti temporis hujusmodi probationem excludat. Jubet præterea utrique imponi pœnitentiam propter adulterium utrimque admissum.

Itaque hoc textu nostro consensus, qui antea vi extortus fuit, transit in liberum consensum

Uu

per

per cohabitationem subsequentem. Eo enim ipso, quod mulier metum passa à viro non discedit, præsumitur consentire. Unde non inicitè Glossa hic.

Effuge cum poteris ne consensisse puteris, Nam si persistiteris, illius uxor eris.

Et quamvis hic textus meminerit sesquianni, quo sibi invicem cohabitaverunt: id tamen magis ad factum, quam ad jus referendum est; cum sufficiat vel momento temporis spontaneam cohabitationem accessisse, ex sententia Butrii &

Panorm. hic. Idque iudex æstimabit ex quantitate moræ & fugiendi opportunitate. Idem Panorm. & communiter Dd. teste Præposito hic, quem vide latius. Simile est in promissione per vim præstita, quæ & per liberam solutionem subsequentem tacitè purgatur, l. 2, C. De eo quod metus caus.

Sed & hoc jure nostro hujusmodi metus purgarur per subsequentem copulam, per text. in c. 1, junct. ibid. Gl. inf. De eo qui duxit in matrim. & in c. Insuper 4, inf. Qui matrim. accus. poss.

In Cap. Sicut ex literis 22.

S U M M A R I A.

1. Sponsalia de futuro etiam jurata solvuntur per sponsalia de presenti.
2. Sponsalia jurata an derogent simplicibus?

EX hoc Cap. aperte evincitur, sponsalia de futuro (ut Dd. nostri loquuntur) etiam jurata solvi per sponsalia de presenti, id est, per matrimonium subsequens solo etiam consensu initum. Secus, si utraque sponsalia sint de futuro, quæ specie prioribus standum est, per hunc text. nostr. & in c. penult. inf. eod. Illius ratio est, quod fortius vinculum inest matrimonio, propter traditionem corporum, quæ tacitè intercedit in matrimonio, non verò in sponsalibus, arg. l. Quoties 15, C. De rei vindicat. Unde fit, ut si utraque sint sponsalia de futuro, prioribus non derogetur per posteriora, cum in utrisque similis promissio sit.

2. Sed quæstionis est, de duobus sponsalibus, quorum priora fuerunt simplicia, posteriora jurata, utrum posteriora hæc propter juramentum

preferri debeant? Quod non existimat Inno. hic, quem & probat Panormit. generalem hæc regulam inde eliciens, quod juramentum non valeat contra promissionem alteri factam etiam simpliciter, id est absque juramento: nullam tamen hujus rationem reddunt. Ego verò hæc esse puto, quod scilicet pecceris, qui fidem etiam simpliciter datam fallit, cap. 1, & cap. 3, sup. De pactis. Grave est, inquit Ulpianus, fidem fallere, l. 1, in princ. D. De consuet. pecun. At verò si posteriora sponsalia prioribus simplicibus priora essent, ita quod sponsus posterioribus juratis insistere cogeretur contra fidem datam in prioribus, juramentum esset viculum iniquitatis, contra text. in cap. Quanto 18, vers. si falsam sup. De iurejur. & can. Inter cætera xxii. q. 4. Est præterea aperta juris regula, toties juramentum servandum esse, quoties non redundat in alterius præjudicium, nec vergit in dispendium salutis æternæ, cap. Cum contingat 28, sup. De iurejur. &c. Quamvis de pactis lib. 6, At verò hoc juramentum vergit in alterius detrimentum, & redundat in dispendium ipsius sponsi, secundò contrahendo sponsalia jurata.

In Cap. Cum apud 23.

S U M M A R I A.

1. Matrimonii contractus est edicti prohibitorii.
2. Mutus & surdus non prohibentur matrimonium contrahere.
3. An inique mutus ac surdus à nativitate.

Hoc Cap. consultus summus Pont. de muto & surdo, utrum matrimonium contrahere

possint, referibit, eos posse, eò quod matrimonii contractus sit edicti prohibitorii, hoc est, quod omnes matrimonium contrahere possint, qui à jure nõ prohibentur: quæ loquendi phrasi usus est Paulus Jurisc. in l. Mutus 43, in princ. D. De procuratorib. ubi & procuratoris dationem refert ad edictum prohibitorium. * Nullo verò jure prohibetur

hibetur matrimonium contrahere surdus & mutus.

Neque impedit, quod non possit animi sui sensum verbis exprimere; cum sufficiat vel signis voluntatem suam explicasse in matrimonio, quod solo contrahentium consensu constat, *text. hic & in c. Tua fraternitati 25, h. t.* Proinde etiam rectè contrahitur, *c. fin. De procurat. lib. 6.* Idem evenit & in reliquis contractibus, qui solo consensu incuntur, ut, quoquo modo consensus ille exprimitur, sufficiat ad constituendum contractum, veluti in emptione, locatione, & similibus, *l. 2, D. De action. & oblig. & tit. Insti. de obligat. ex consensu.* Ubi tamen per literas vel per procuratorem contrahitur matrimonium, necesse est, ut idem consensus duret, donec alterius consensus accesserit, quod in dubio præsumitur. Secus, si

mittentis consensus revocatus sive mutatus doceatur, etiam ignorante nuntio sive procuratore. Hoc enim casu nihil efficiet consensus ejus, ad quem mittitur matrimonii causâ, ed quod in mittente jam consensus defecerit, sine quo consistere non potest matrimonium, *d. c. fin.*

Ex his quoque patet, idem juris esse in caeco, muto & surdo simul à nativitate, cum nec hic ullo jure prohibeatur, dum tamen consensum suum signis exprimat Hostien. *hic*, quod prudens iudex æstimabit. Et quod addit Hostien. vel hæc de re consulendum esse Principem, id est, summum Pontificem, sicut factum est in specie hujus cap nostri, id frustraneum esse opinor; cum hoc textu nostro præscriptam regulam habeamus, quod quilibet matrimonium possit contrahere, qui non prohibetur. Vide quæ latius dicam *inf ad d. c. Tua fraternitati.*

In Cap. Dilectus 24.

SUMMARI A.

1. Furiosus non contrahit matrimonium.
2. Nisi tempore intermissi furoris
3. Quod si mulier furore recedente consentiat in matrimonium.

Quia furiosus nullum negotium rectè gerit, quod non intelligat, quid agat, § *furiosus Insti. de inutilib. stipulat. & l. 1, D. De R. I.* idè nec ad contrahendum matrimonium admittitur, *per hunc text. & in can. Neque furiosus xxxii. q. 7,* quamvis antea legitime contractum matrimonium retineant, *d. can. Neque furiosus & l. Patre furioso 8, D. De his qui sunt sui vel alieni jur.* sicut & dignitatem, magistratum, dominium rerum suarum, *l. qui furore 20, D. De statu hom. & patriam potestatem in liberos suos, d. l. Patre furioso.* Unde rectè hoc textu nostro mulier, quæ cum viro furioso matrimonium contraxerat, jubetur disjungi, cum in matrimonio contrahendo consensus requiratur, *c. Tu nos 26, in fine h. t.* qui interponi non potest ab eo, qui non intelligit, ut est furiosus, *d. § furiosus.* Cæterum tempore intermissi furoris furiosum matrimonium contrahere posse nemini dubium est, ita quod furor superveniens matrimonium minime convellat, § *pra-*

terea vers. nam neque testamenta Insti. Quib. non est permis. saceretestam.

Objicit hic Bernard. quomodo fieri possit, ut quis sanæ mentis contrahat cum furioso, quod alioquin hominis stulti est? Sed rectè responderet, id fieri posse eo tempore, quo furiosus est constitutus in conspectu inumbratæ quietis, ut loquitur Celsus Juris in *l. Quod meo 18, § si furioso D. De acquir. vel amit. possess.* hoc est, quo umbram sive speciem præ se fert sanæ mentis, cum interim reverà furiosus sit:

Quærit præterea, si eadem mulier furore recedente consentiat in eundem vitum, an verum sit matrimonium? Et respondet, non videri sibi, ex sententia Joannis antiqui Interpretis, eo quod desideretur furiosi consensus, & sic non sit mutus consensus. Igitur necesse est consensus novus ab utroque exprimat verbis vel aliis signis. Quare idem erit, si à furioso tempore intermissi furoris ratum habeatur matrimonium in furore à se contractum, nisi etiam mulier simul eodem tempore consentiat, ut rectè cenfer Hostien. *hic.* Nam, inquit, consensus est duorum vel plurium sensus in idem & eodem tempore habitus; & probat textus, in *l. 1, D. De pactis.*

In Cap. Tuæ fraternitati 25.

SUMMARI A.

Ad matrimonium an sint necessaria verba consensus

experimentia,

Vu 2

c. Per-

2. Verba non requiruntur ad essentiam matrimonii.
3. Verba in matrimonio quomodo & cur necessaria.

Hæc Decretalis multos perplexos retinet, cur summus Pont. rogatus, an solis verbis, & quibus matrimonium contraheretur, responderit, ad matrimonium, quod verè contrahitur legitimo consensu viri & mulieris, necessaria esse, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia; hæc in surdis & mutis sufficiat sine verbis consensum exprimi.

Igitur text. noster videtur præcisè requirere verba in iis, qui loqui possunt: at in aliis, qui loqui non possunt, sufficere signa exteriora. Quia in sententia sunt Glossa & Innoc. hic, & alii Interpretes, citati ab Henrico Bohic, & Præposito, ad hoc nostr. Immo addit Innoc. quod etiam constaret ex confessione contrahentium, eos antè consensisse in matrimonium, nec tamen verbis consensum suum explicaverint, non idèd tamen dici posse matrimonium, eò quod Ecclesia ita prudenter statuerit, ne tantum Sacramentum in incerto versaretur; & ad vitandam absurditatem, quæ aliàs hinc oriri posset, veluti in viro & muliere, fortè in itinere constitutis, & sibi invicem matrimonialiter conjungi tacitè desiderantibus. Periculi enim plena esset hæc res, si diceremus, hoc solo consensu tacito contrahi matrimonium; sed necesse est verbis consensus exprimat. Hæc verò multo aliter obtinere patet ex iis, quæ sequuntur. * Verba enim non requiri necessariò & quasi ad essentiam matrimonii, constat etiam ex quàm pluribus aliis casibus, quibus scilicet jure nostro ipso facto matrimonium contrahitur, etiam ab iis, qui loqui possunt; ut in matrimonio, quod justo metu contractum, & idcirco ipso jure nullum, convalescit tacito consensu novo per cohabitationem spontaneam, vel subsequentem copulam, cap. Ad id 21, & ibi latius dixi, sup. eod. Item sponsalia per concubitum sponsi cum sponsa transeunt in matrimonium ipso facto, null setiam verbis matrimonialibus adhibitis, cap. Is qui fidem 30, hoc tit. & cap. Per tuas 6, inf. De condit. appof. & in cap. Aliud 11, sup. De præsumpt.

3. Nec movet textus noster, dum in loqui valentibus verba necessariò requirit: nam addit, quantum ad Ecclesiam, id est, quantum ad probationem eorum Ecclesiastico iudice faciendam. Nam constare iudici non potest de matrimonio, nisi antea

verba aliqua antecesserint, vel in ipso contractu matrimonii intervenerint, quæ matrimonii mentionem & significationem aliquam faciant. Unde enim Ecclesia sive iudex æstimabit, si signum, quo contractum matrimonium dicitur, non appareat aliquatenus verbis contrahentium, sive patris pro liberis suis, sive Sacerdotis, sive alterius interrogantis contrahentes, utrum placeat contrahere matrimonium? Nisi fortè tale signum esset, quod ex consuetudine loci non nisi inter contrahentes matrimonium edi vel exhiberi solet. Quo sensu puro Hostiensis, Panor. & Dd. recentiorum sententiam communiter receptam, exaudiri posse, dum afferunt, satis esse, quod appareat de consensu per signa etiam in loqui valentibus, sicut testatur idem Panor. hic.

Neque impedit ratio Innoc. dum vult ita statutum esse ab Ecclesia, ut verba interveniant: nam hoc ipsi probandum est, juxta illud Justiniani: Erubescimus sine lege loqui, in §. consideramus Nov. de trienzo & semisse.

Et quod attinet ad absurditatem illam, respondetur, solum internum consensum non sufficere ad matrimonium contrahendum, nisi & is verbis, vel alio indicio exprimat: nam contractus concursus utriusque contrahentium requirit, l. 1. De pact. qui dici non potest concurrere, si alter mentem alterius ignoret. Id quæ eo magis apud Christianos obtinet, quod matrimonium sit sacramentum. Sacramentum verò est invisibilis gratiæ visibile signum, can. Sacrificium 31, de consec. dist. 2. Ergo necesse est, & hunc consensum matrimonialem visibili aliquo signo exprimi.

Itaque ad probandum matrimonium verbis opus est, aut signo aliquo consueto sive indubitabili, quod verbis æquipollet, per text. in l. Quoribus 9, §. sinomen D. De hered. instir. ut ita iudex venire possit in veram cognitionem matrimonii contracti, prout supra explicatum est. Et cum in d. cap. Ad id, & in d. cap. Is qui fidem & in d. cap. Per tuas & in d. cap. Illud, agatur de præsumpto matrimonio, non est, quod de hoc labore iudex, ut aliam probationem requirat, cum sufficiat eam prædictis casibus ab ipso jure induci.

**

In Cap. Tua nos 26.

SUMMARI A.

1. Matrimonium simulatum est nullum.
2. Idem in foro interiori seu conscientia.
3. An in foro exteriori ex verbis simulatis matrimonium elici possit?
4. Matrimonium constat substantiâ & formâ.
5. In matrimonio qualiter solus consensus sufficiat.

Cum quidam mulierem amaret, nec ab ea concubitum extorquere posset, nisi eamdem prius desponsaret, scilicet de presenti, affixit sibi nomen aliquod, puta *Ioannis*, cum propriè vocaretur *Petrus*, & tandem hac verborum formulâ usus, *Te Ioannes desponsat*, impetravit concubitum: usus inquam, non animo contrahendi matrimonium, sed ut eam dolo induceret. Qua de re consultus S. Pontifex, rescribit hoc textu nostro, nullum inter eos contractum esse matrimonium: cum in eo, ait, nec substantia conjugalis contractus, nec forma contrahendi conjugii valeat inveniri. * Igitur simulatum est conjugium, & consequenter nullus momenti, *l. Simulata 30, D. De ritu nuptiar.* Quod & in cæteris contractibus obtinet, ut in iis scilicet potius spectemus, quod re ipsa agitur, quàm quod simulatè concipitur, uti est in *Cod. tit. Plus valere quod agitur, &c.*

Et certè cum hæc verba prolata sint, nullâ adhibita solemnitate, vel alicujus præsentia, ut loquitur textus, non potest aliter accipi. S. Pontificis rescriptum, quàm de foro interiori sive conscientia; cum in hoc foro soli confessioni stetur, nullâque aliâ probatione opus sit. Quæ & Panorm. sententia est. At in foro exteriori, partis pro se confessio non admittitur, sed probatione adimplenda est, cum Ecclesia non iudicet de occultis, *cap. unico sup. Vt Ecclesiast. benef. sine diminut. conferantur.*

Sed constituamus hanc quæstionem in foro exteriori agitari: An videlicet his verbis, *Te Ioannes desponsat*, cum is propriè *Petrus* vocetur, idque constet ex confessione partium, censetur matrimonium contraxisse? Quod putant Glossa & Panorm. hic, cum de persona loquentis certò constet. At nihil interest, quocumque modo quis se vocet, dummodò ejus persona certa sit,

per text in § si quidem in nomine, *Instit. De legat. l. In venditionibus 9, D. de contrah. empt. ut & in præsentati casu nostro.*

Sed contra magis puto, quòd etiam in exteriori foro nihilo magis ex prædictis verbis matrimonium elici & probari possit, cum hæc mutatio nominis fraudulenter facta sit ad extorquendum illicitum concubitum, non ad contrahendum matrimonium: quod ex eo liquet, quòd nomen suum sibi affixerit, decipiendi, non seriò agendi causâ. Cur enim non proprium nomen expressit? An proprii nominis ignoracionem obtrudere possit? minime, cum hominis supini, imò magis stulti sit, nomen proprium ignorare, ut loquitur *l. xi. in l. fin. C. De hered. instit.* Non igitur hoc casu, etiam in foro exteriori, pro matrimonio iudicari potest.

Neque obstant textus in d. § si quidem in nemine, *4. Et d. l. In venditionib.* quia, ut rectè vult Praepositus hic, procedunt in errore nominis alterius, cujus tamen persona certa est: non autem in personâ propriâ, cujus nominis ignoranciam prætere nemo potest, nisi stultus.

Unde concludo, ex mutatione nominis proprii induci non posse, matrimonium contractum esse, ac si proprium nomen expressisset, etiam si de persona constet. Panorm. tamen stupri in eum animadvertitur, si honesta sit mulier, *juxta §. item lex Tul. de adul. vers. poenam Instit. De publ. jud.* aut si civiliter agatur, cogitur eam, si virgo sit, dotare & ducere in uxorem, juxta præscriptum Juris Canonici in *cap. 1. inf. De adul.*

Nota ex hoc textu nostro, matrimonium ex duobus constare, substantiâ & formâ. Per substantiam intellige materiam, quæ est consensus conjugalis: formam verba vel signa, quibus ipse consensus exprimitur, ut hic post Gloss. notat. Panorm. & Navar. in *Manualic. 22, n. 20, & consil. 1, De sponsalib. & matrim.* licet hæc in re non conveniant Theologi, sicut videre est apud Bellarm. *tom. 3, controvers. de Matrim. Sacram. cap. 6.*

Nec tamen idcirco minus verè dicitur, quòd in matrimonio solus consensus sufficiat, *ex can. Sufficiat xxvii q. 2, c. Cum locum 14, &c. Tua fraternitatis 25, h. tit.* quia accipimus consensum, prout verbis vel signo expressus est, ut rectè monet Panorm. *hic in fine*, cum ea, quæ mente reti-

neutr, & non exprimuntur, nullum effectum juris habeant, *per text in l. Si repetendi 7, C. De condit. ob caus quod & supra ad cap. proximum attigimus aduersus Innocent.*

In Cap. Cum in tua 27.

Vide quæ dixi ad c. Præterea 12, supra eod.

In Cap. Consultationi 28.

SUMMARI A.

1. Metus in muliere quantum requiratur.
2. Metus etiam minor in muliere iustus censetur.

Agitur hoc Cap. de mulieribus, quæ in valvis Ecclesiæ per Sacerdotem benedicendæ, obreundunt se minimè consensisse in matrimonium. Has responderet textus noster minimè audiendas esse, si sponsus legitimè, id est, per testes, aut per instrumentum contrarium probaverit.

Item agitur de illis, quæ jam benedictione percepta à sponsis aufugiunt, nondum subsecuta carnis copulâ, asserentes, se quidem expressis verbis matrimonium contraxisse, sed reverà animo dissensisse, propter metum adhibitum. Et has respondet merito audiri oportere, & cognosci, utrum talis metus sit, qui potest cadere in constantem virum. Ita textus noster, qui tamen non addit, an propter talem metum matrimonium pronuntiandum sit esse nullum. Proinde hic locus supplendus est, ex c. Cum locum 14, h. 1. & quæ ibidem retulimus, videlicet, eiusmodi matrimonium ipso jure esse nullum.

Quod adjicit textus, ante carnis copulam subsecutam, eum sensum habet, ut, si copula subsecuta fuerit, matrimonium propter metum retractari non debeat, utpote jam metu purgato per spontaneam copulam, sicut comprobavimus in c. Ad id 21, sup eod.

Cæterum oritur hic difficultas, cum inquit textus, diligenter inquirendum esse, utrum tali metu mulieres percussæ fuerint, qui potest cadere in constantem virum. * Cum rationi non videatur consonum, ut idem metus in muliere, qui in viro requiratur cum hic constantior sit,

altera inconstantior naturâ suâ, c. Forus 10, versu natura inf. De verb. signif. nam & hinc mulieres propter imbecillitatem sexus juvantur de naturâ consulto Velleiano, non viri, l. 2, & passim toto tit. D. Ad S C Velleianum.

Atque hinc Glossa add c. Cum locum, existimat minorem metum videri iustum in muliere, quàm in viro, quam ibidem notandam censeat Panormit. & Præposit. atque à plurimis commendatam tradit Navar. in Manuali c. 22, n. 51, tum eam memorabilem vocat in consil. 10, n. 3, De iis quæ vi metus causa. Eandem probant & alii apud Did. Covarr in hunc lib. IV. Decretal p. 2, c. 3, §. 14, n. 16, per text in can Indignantur xxii. q. 6, & facit text in cap Sicut 6, in pr. inf. De homicid. Unde monet Covarr judicem, ne tam anxie metum æstimet in muliere, quàm in viro, sed consideret, quid fœmina constans faceret, inspectâ scilicet naturali fœminarum constantia. Aliquid enim (inquit) cogeret fœminam etiam constantem ad eligendum id, quod vir constans minimè eligeret.

Quocirca & Panorm. & Butr. hic voculam, Virum, in fine textus nostri adjectam omittunt, quasi in eorum libris nulla viri mentio fiat, sed tantum loquatur de metu, qui potest cadere in constantem, sive is vir sit, sive mulier. Quibus tamen impressi libri refragantur, & deinde Præpos hic hanc eandem lectionem nostram sequitur. Ne autem ipse à Glossæ & aliorum sententiâ temerè discessisse videatur, putat in textu nostro subaudiendum esse, in constantem virum, vel mulierem constantem, aut sub nomine viri comprehendi etiam mulierem, sicut sub masculino continetur etiam fœmininum, idque absurditatis vitandæ causâ: quod & rectè dicitur à Præposito.

In Cap. Gemma 29.

SUMMARI A.

1. Matrimonia adjectione pœnæ aritari non debent.
2. Licet pœna etiam modica promittatur.

3. Stipulatio pœnalis an matrimonium contractum infirmet?

4. Arrha

4. Arrha an licitè sponsalibus adiciantur.
5. Cur potius arrha quam pœnalis stipulatio?
6. Arrha quantà promitti possit.
7. Condicio, si arbitratu Titii nupserit, afficit libertatem matrimonii.
8. An & hac, si non nupserit?
9. Rejicitur in virgine & vidua.
10. Quid de hac, si Mævia non nupserit neque Seio, neque Sempronio? &c.
11. Quid si ita legatum sit, Titio centum lego, ita ut Mæviam in uxorem ducat?

E Legans h. Cap. decisio est. Cùm enim filia Gemmæ mulieris sponsalia contraxisset cum Bernardi filio, & stipulatio pœnalis adjecta esset inter ipsos parentes, puta centum vel mille vel alterius quantitatis, si quis eorum nuptiis impedimento fuisset, & postea eadem filia alteri cuidam nupserit, videbatur commissæ stipulatio pœnalis ex parte ipsius Gemmæ. Unde hac de re aditus S. Pont. respondit hoc textu nostro, pœnam adjectam minimè deberi, idè quòd libera debeant esse matrimonia. Idem in simili facti specie respondit Paulus Jurisf. in l. Titia 139. D. De verb. oblig. eamdem rationem adferens: quia inhonestum visum est, inquit, vinculo pœnæ matrimonia obstringi sive futura sive contracta.

Et quamvis hoc nostro textu filia ipsius Gemmæ & Bernardi filius nondum septennium implevissent, quòd aliàs in sponsalibus contrahendis requiritur, cap. 4. & cap. fin. inf. sit prox. & subsequenter ex hoc capite non videatur valere adjecta pœnalis stipulatio, èd quòd accessorium non subsistat deficiente principali, l. Non dubium 5, C. De legib. l. Cum principalis D. De R. l. & c. Accessorium eod. tit. in 6, Hujus tamen ætatis nullam rationem hic dedit S. Pontifex, quòd de ea rogatus non erat, aut fortè ipsi majores facti eadem sponsalia expressis verbis, vel tacitè, id est facti, veluti per mutuam suam cohabitationem, sive per alios actus inter sponfos usitatos: aza & firma habuerant, c. unico in pr. de desponsat. impub. lib. 6, sed tantum respicit libertatem matrimonii, quæ adjectione pœnæ arctari non potest, sicut rectè hic animadvertit Panor. & plànus constat ex d. l. Titia. Quæ certè magis obtinent, si inter ipsum sponsum & sponsam pœnalis stipulatio subdita sit sponsalibus, èd quòd hac specie magis constringatur matrimonii libertas, sicut per se

liquet, & ex frequentiori d. d. sententia tradit Panor. hic n. 9.

Neque interest, qualiscumq; pœna etiam modica promittatur, uti ex recepta Panor. & Bartoli sententia, docet Covarr. in 4. lib. Decretal. p. 1, c. 3, n. 7, in fine. Nec enim jura aliquam moderationem constituunt circa hanc pœnam, quæ odiosa est, præsertim in materia matrimoniali, quæ favorabilis est, cap. fin. sup. De sentent. & rejud. Ac proinde sufficit in eo contrahendo vel minima suspicio constringendæ libertatis matrimonialis: quippe pœnæ, cum odiosæ sint, restringi debent, cap. Odia De R. l.

Sed constituamus, matrimonium nihilominus contractum esse, anne propter adjectam stipulationem pœnalem inter sponfos vel eorum parentes infirmum erit matrimonium? Minimè verò; cùm hic metus stipulationis pœnalis non sit justus ac proinde non infirmat matrimonii contractum: sicut latè docuimus ad cap. Cum locum 14, sup. sup. eod. Sed ideo matrimonium contrahitur, ne si unus non paruerit stipulationi, in ipsam pœnam incidat, eoque nomine lis ipsi moveatur coram iudice.

Movent hic Interpretes de arrhis, quæ interdum sponsalibus adiciuntur, Est autem arrha, quòd a sponso sponsæ datur, vel è contrà à sponsa sponso in argumentum contractuum inter se sponsalium, & est veluti pignus contrahendi matrimonii, l. 3, & l. fin. C. De sponsalib. unde etiam arrha sponsalitia dicitur in l. Si iugibus 16. C. De Episcopali and. Atque hæc, si nuptiæ secutæ fuerint, à dante rectè reperitur, quasi contracto matrimonio sine causâ sit apud recipientem, per text. in l. Exemplo 11, § is qui vna D. De action. empti, nisi fortè aliud consuetudine loci receptum esset; quâ dubium non est juri scripto derogari posse, cap. fin. sup. De consuet. & l. de quib. 32, in fine D. de legib. Ubi verò matrimonium secutum non est inter sponfos, tum si per dantem steterit, arrha amittitur; si per recipientem, duplum vel etiam quadruplum, si ita conventum sit, restituitur, d. l. fin. Cod. De spons. Et has arrhas utroque jure licitas esse in sponsalibus & matrimoniis probant textus in can. Si quis uxorem cum can. seq. xxv. 1. quasi 2, in can. Nostrates, in can. Famine xx. quasi. 5, & in d. l. fin. tamen Glossa hic quoad Jus Canonicum addubitet. Neque interest, arrha in quantitate, an in specie, id est, in corpore detur, quemadmodum ex Præposito, Baldo, & aliis rectè tradit Covarr. h. cap.

d. cap. 3, n. 9, & rectè, cum arrha nihil aliud significet, quam sponsalia, sive matrimonium contractum esse, quod æquè per quantitatem & per speciem fieri potest, & probat textus in d. l. Exempto § is qui vina.

5 Cæterum laborant Interpretes, cur in sponsalibus arrha permittatur, non verò pœnalis stipulatio: cum non minùs propter timorem amittendæ arrhæ, vel ejus restituendæ in duplum, vel in quadruplum, juxta decisionem *d. l. fin. Cod. De sponsalib.* videatur obstringi libertas matrimonii, quàm per adjectionem pœnalis stipulationis, quæ hoc textu nostro prohibita est, *et d. l. Titia D. De verb. obligat.* Et quidem Glossa hic videtur distinguere, inter jus civile & Canonicum, quòd illo jure arrhæ permittæ sint, non verò de jure Canonico. Sed hæc meritò rejicitur ab Hostiensi, eò quòd nullibi jure Canonico arrha improbata sit, imò eam & jure Canonico admittam esse supra comprobavimus. Quare ipse hanc diversitatis rationem adfert, quòd arrha tradatur; sed in traditione rei suæ potest quis eam legem imponere, quam vult *l. Traditionib. De pact.* Quod non est in stipulatione pœnæ, in qua nihil traditur. Verùm hæc ratio nihil evincit, cum non minùs in arrhâ adhuc remaneat in dante metus eam amittendi, & in recipiente eam restituendi in duplo vel in quadruplo.

Idem Hostiensis, in *Summa sua*, aliam hujus rei rationem adducit, quòd scilicet pœnalis stipulatio odiosa sit, arrha verò favorabilis. Siquidem illa est signum matrimonii non secuti; arrha verò contrahendi matrimonii, quòd favorabile est, *cap. fin. sup. De sentent. et rejud.* at verò odia restringenda sunt, & favores ampliandi, *cap. Odia De R. I. in 6.* Verùm nec hæc ratio quidquam efficit, quia etsi arrha favorabilis sit propter matrimonium favorabile, non tamen negari potest, quin & in arrhæ datione pœna tacite comprehendatur, tam respectu dantis, quàm recipientis. Nam dans si sine justa causâ matrimonium subterfugiat, arrham amittit; recipiens in duplum vel quadruplum, si ira conventum sit, punitur, *d. l. fin.* Unde metu hujus pœnæ non minùs videtur coartari matrimonii libertas, quàm per pœnalem stipulationem, contra rationem textus nostri *et in d. l. Titia.*

Bartolus in *d. l. Titia n. 4*, hanc rationem comminiscitur, quòd pœna amittendæ arrhæ, vel restituendæ legalis sit, hoc est, à lege permittæ. Ergò eâ licitè uti possumus, *l. Si in stipulatio facta sue-*

rit 19, D. De verb. obligat. at altera illa conventionalis est, & improbata à jure. Sed hæc ratio Bartolini non explicat, quare potius in arrha pœna permittæ sit, quàm in altera illa conventionali, cum tamen utrobique videatur lædi libertas matrimonii contrahendi.

Joannes Andreæ *hic n. 9*, ideo diversum putat in arrha, quòd hæc tradatur ipso facto, pœna autem promittatur, at verò faciliores sumus ad promittendum quàm ad dandum. Et hæc rationem communiter receptam testatur idem Joannes Andr. & Aretin. in *apostilla hic ad Panorm.* pro qua adducit textum insignem in *l. Sed si ego 4, in fine D. Ad SC. Velleiam.* Adfert & hanc rationem Joan. Andr. quòd pœna solet promitti in magna quantitate: quam tamen æstimari vult ex quantitate arrhæ & qualitate personarum, cum scribat se vidisse arrhas quatuor millium librarum. Si enim pauper det magnas arrhas, quis dubitat (inquit) per hoc impediri libertatem matrimonii? Contra est inter locupletes, ut in his magna arrha non facillè infringat matrimonii libertatè. Et hæc ratio, quæ omnium verissima est, place quoque Panormitano *hic n. 8.*

Neque obstat, quòd textus simpliciter loquatur in *d. l. fin. C. De sponsal.* de arrha amittendâ vel restituendâ in duplum vel in quadruplum; quâsi cujuscumque quantitatis arrha inter sponsos & eorum parentes sit promittæ. Nam, ut rectè responderet, ex sententia Panorm. *hic*, in lege non tam verba ejus inspicienda, quàm ratio, cui lex innititur, *l. Non dubium 6, in pr. C. De legib. et certum est De R. I. in 6*, Certum est, inquit, quòd is committit in legem, qui legis verba completens contra legis nititur voluntatem. At verò si cujuscumque quantitatis arrha permitteretur inter sponsos, sæpè accidere posset, ut quis non spontè, sed metu amittendæ vel restituendæ arrhæ adigeretur ad matrimonium contrahendum, cum in *d. l. finali in fine*, apertè dicat textus, quòd in contrahendis nuptiis libera potestas esse debeat. Quare hæc in re rectè spectantur quantitas arrhæ, & personarum qualitas, maxime accipientis arrham, propter pœnam dupli vel quadrupli. In pœnali verò stipulatione ne minima quidem quantitas permittitur, quòd hæc planè odiosa sit, atque idcirco nullâ interpretatione molli & transferri debet ad certas personas *d. l. Odia De R. I. in 6*, Sicut & superiore lectione meminimus.

Atque hæc pertinent ad verum & genuinum ⁷ intel-

intellectum l. Cum tale legatum 71. §. si arbitrari D. De condit. & demonstrat. ubi respondet Papinianus: legatum de jure relictum, si arbitrari Titii nupserit, etiam eo casu deberi, quo sine arbitrari Titii nupserit; cum hæc conditio afficiat libertatem matrimonii contrahendi, ac proinde rejicienda sit. Secus tamen est in hac conditione adjecta, si ex consilio Titii nupserit: nam sufficit hoc casu consilium requisivisse, etiam si parere non cogatur, per text. inc. Olim 7. sup. De arbitria.

8 Item pertinet ad interpretationem §. Mævia ejusdem l. Cum tale legatum: Mævia (inquit textus) si non nupserit, fundum, cum morietur, lego, vel etiam simpliciter, si non nupserit lego, ob eandem enim rationem rejicitur conditio, ita quod legatum purum remaneat. Unde & idem omnino censendum est, si his verbis legatum relictum fuerit, si cum consensu matris, curatoris, vel alterius nupserit, per text. in d. §. si arbitrari & ibi latius vide Emmanuel à Colta in 8. limitae. Hodie tamen ex Novella Justiniani constitutione hæc conditio, si non nupserit, adjecta legato relicto à viro uxoris suæ, vel econtra ab uxore viro suo, si ve etiam ab alio extraneo, non rejicitur, atque idcirco si ea nupserit, aufertur ab ea legatum, per text. in Auth. Cui relictum C. De indicta viduit. tollenda, quæ desumpta est ex Novella Justiniani 22. de nupt. §. quæ verò nunc sequitur.

9 Rejicitur verò in virgine, secundum ea, quæ jam dicta sunt, juxta Joannem, Azonem, & communem Dd. sententiam, prout attestatur additio ad Gl. in d. Auth. Cui relictum. Et ratio in vidua est, quod hæc nubendo contristet animam defuncti mariti sui. Ita Justinianus in d. §. quæ verò nunc, quæ ratio cessat in virgine.

Neque movet ratio treritii in Gl. ejusdem Auth. Cui relictum, quod scilicet hæc conditio, si non nupserit, magis rejicienda sit in virgine, quam in vidua; cum beator sit status virginum, quam conjugum, can. Nuptia xxxii. quæst. 1. & 1. ad Corinth. 7. ubi his verbis inquit D. Paulus: igitur & qui matrimonio jungit virginem suam benefacit, & qui non jungit, melius facit. Quia responderet ex sententia Salyceti, ad d. Auth. Cui relictum, quod odiosa, si ve potius minus laudabilis sit in vidua repetitio se-

cundarum nuptiarum, per text. in §. solum, & in §. si autem iure d. Novell. de nupt. & in can. Quomodo xxxi. quæst. 1. quam in virgine, cujus matrem ontium vel ab ipso D. Paulo comprobatur, jam d. loco, ubi etiam addit, beatorem esse viduam, si non nubat, quam si nubat.

Sed & diversum statuitur in legato, Si Mævia 10 non nupserit Titio, neque Sejo, neque Sempronio, aut si plures eadem conditione comprehensi sunt: nam legatum Mævia amittit, si cuilibet eorum nupserit, l. Cum ita 63. cum l. seq. D. De condit. & demonstrat. dum tamen alteri, qui comprehensus non est, honestè nubere possit; aliàs secus, d. l. Cum ita, cum l. seq. nam quæ honestè à nobis fieri non possunt, impossibilia judicantur, ex responso Papiniani, in l. Filius 15. D. De conditionib. institut. Responsum verba hæc sunt: Quæ enim lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & (ut generaliter dicam) quæ contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum est. Quare ob hanc rationem Papiniani, si nulla alia esset persona honesta, meritò rejiceretur hæc conditio tamquam impossibilis, si ve turpis: & eâ non obstante, posset Mævia cum Sejo vel cum Sempronio, vel cum alio, qui à testatore prohibitus est, liberè & licitè nubere, l. Conditiones 9. D. De condit. instit.

Item diversum statuitur, si hoc modo legatum sit, Titio centum lego, ita ut Mæviam in uxorem ducat. Nam hæc specie non tam aufertur libertas matrimonii contrahendi, quàm lucris spe invitatur Titius ad contrahendum cum Mævia matrimonium, per text. in l. Titio centum 71. §. 1. D. De condit. & demonstrat. Aliter obtinet, si quis pecuniam promittat, si Mæviam uxorem non duxerit, per hunc text. nost. & in d. §. 1. ubi hæc ratio redditur, quod aliud sit eligendi matrimonii (inquit textus) pœnæ metu libertatem auferri, aliud ad matrimonium certâ lege invitari.

Et hæc eadem obtinent non tantum in legatis, sed & in institutionibus, sub similibus conditionibus relictis, cum utrobique eadem sit ratio, l. Illud 31. in princ. D. Ad L. Aquil. & facit text. in l. Servo invito 65. §. si testatore D. Ad S. C. Treb.

In Cap. Is qui fidem 30.

SUMMARI A.

1. Sponsalia de futuro per subsequenter copulam trans-

eunt in matrimonium.

2. Matrimonium hoc dicitur presumptum.

X x z

3. Idque

3. Idque presumptione juris & de iuro.
4. Et obtinet, licet sponsa ante copulam cum alio fornicata fuerit.
5. An idem obtineat in sponsalibus incertis.
6. Copula verè intercesserit necesse est.
7. Obtinent hac in foro exteriori, non etiam interiori.
8. Matrimonium prescriptum abrogatum per Concilium Tridentinum.

Celebre hoc Cap est, quo tradit summus Pontifex sponsalia propriè dicta, hoc est, quæ de futuro appellamus, transire in matrimonium per subsequentem corporum commixtionem inter sponsum & sponsam. Idque verum est, si loquamur de sponsalibus verè contractis, sive quæ juris interpretatione inducuntur, veluti ex matrimonio contracto inter duos impuberes, vel inter puberem & impuberem: nam cum inter hos consistere non possit matrimonium contractum, propter defectum ætatis, cap. 2. cap. A nobis 8. inf. De desponsat. impub. cap. 2. inf. De frigid. & malef. interpretatione tamen juris resolvatur in sponsalia, cap. unico §. idem quoque De desponsat. impub. lib. 6. habetque locum hæc juris regula, Si non valet ut ago, valeat ut valere potest, ex l. Si tam angusti 13 D. De servitut. & ex l. 3. D. De testament. Idem probat textus in cap. Veniens: 5. circa fin. hoc ut. & in cap. 3. & in cap. 6. inf. De condit. oppos. Dixi, per subsequentem commixtionem; nam si solummodò ea præcessit, sponsalia tantum erant, non matrimonium, d. cap. Veniens.

Ratio verò hujus textus nostri est, quòd sacri Canones præsumant non aliâ mente sponsum & sponsam in carnalem copulam convenire, quàm affectu conjugali, propter præcedentia sponsalia: ut enim in dubiis semper benigniora præferenda sunt, l. Semper in dubiis 56 D. De R. I. ita rationi maxime convenit, ad avertendam suspicionem stupri vel fornicationis inter sponsum & sponsam, ut potius præsumatur congruere affectu matrimoniali: juxta juris regulam, quâ monemur, ut ea, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur, c. 1. inf. De regul. jur. nec enim in obscuro præsumptio delicti capi debet, l. Merito 51 D. Pro socio & l. Quinsus 51. D. De donat. inter vir & uxorem nisi tale factum esset, quod per se sive naturâ suâ malum est, ut est homicidium, convicium, & id genus alia delicta. In his enim præsumitur dolus, donec contrarium probetur, id est, dolum abfuisse, per text. in l. 1. Cod. Ad L. Cornel. de sicar. & in l. Si non conviciis 5. C. De injur. Panol.

mit. & Felia. ad c. 1. sup. De presumpt. Sed redeamus ad textum nostrum.

Hoc igitur matrimonium, quod exurgit ex concubitu sponsi vel sponsæ, præsumptum dicitur, tantumque effectus est, ut etiam secundum matrimonium, si quod fortasse ab iis vel ab altero postea cum alio contractum est, etiam solemniter & adhibitâ carnis copulâ, omninò infirmum & irritum reddat. Præterea vim habet, ut, quamvis præsumptum sit, contrariam tamen probationem non admittat, hoc est, permitti non debet sponso & sponsæ, ut probent se non animo conjugali, sed fornicatio coivisse, per hunc textum nostrum.

Unde hanc præsumptionem vocant Dd. nostri, præsumptionem juris & de jure, eo quòd in ea se funder, tamquam in re planè sibi exploratâ. Cujus & exempla extant in jure Civili, in l. ult. in fine C. Ad S. Macedon. in l. Antiquæ 5. circa princ. & in l. fin. in pr. C. Arbitraria tutela. Aliud verò est in præsumptionibus juris tantum, quæ admittunt probationem in contrarium. Exempla sunt in l. Sichiographum 24. D. De probat. in l. Non est verisimile 13. D. De eo quòd mes. causa, in l. Licet Imperator 77. De legat. 1. in cap. Quia verisimile 10. sup. De presumpt. aliaque infinita in utroque jure. Extat & hujus rei exemplum insignem in l. In libera 24. D. De ritu nuptiar. quia ex consuetudine libera & honestæ mulieris nuptiæ præsumuntur: sed hæc præsumptio solius juris Civilis est, non sacrorum Canonum, quo hæc præsumptio cessat, propter can. Aliter xxx. quasi 5. & notat Bald. ad d. l. In libera, quòd in suo loco latius explicat iur.

Atque hæc, quæ de præsumpto matrimonio diximus, adeò obtineat, etiam si post sponsalia ante copulam ipsa sponsa cum alio fornicata fuerit, deinde verò sponsus cum ea concubuerit: nihilominus hic posterior concubitus matrimonium efficiet, sicut rectè tradit Did. Covarr. in hunc lib. p. 1. c. 4. §. 1. num. 11. Nam licet propter fornicationem dissolvantur sponsalia, c. Quemadmodum, 25. sup. De jurejur. id tamen non fit ipso jure, sed petente sponso, cujus interest, cuique injuria est irrogata per sponsam, Nam aut scivit sponsus stuprum sive fornicationem sponsæ suæ; & hoc casu censetur sponsus tacitè ignovisse sponsæ suæ, quæ si dissimulatione jam sublata sit injuria, d. c. Quemadmodum in princ.

Existimat quoque idem Covarr. d. loco num. 25. 5. idem juris esse in sponsalibus incertis, veluti, si quis promiserit, vel juraverit, se ducturum unam

ex tribus fororibus, & postea unam ex iis cognoscit. Videntur enim & hoc casu affectu conjugali eam cognovisse, ne inducantur illiciti inter eos concubitus. Nec enim concubitus ullus extra matrimonium permissus est, *can. Nemo blandiatur* & *can. Meretricis xxxi. quest. 4.* Quod & communi calculo receptum tradit idem Covarr.

Cæterum non satis perspicio, quomodo hæc sententia defendi possit. Etenim erroneum est, asserere, sponsalia cum tribus illis fororibus antè præcessisse, cum inter duos tantum sponsalia rectè contrahantur, sicut & matrimonium, cuius sponsalia initia sunt, *l. Oratio 16 D. De sponsal.* Cum ergò nulla præcesserint sponsalia, dici quoque non potest, eadem per concubitus transivisse in matrimonium, de quo in præsentis argumento loquimur, juxta decisionem textus nostri.

Nec movet dicta ratio Covarr. quòd videlicet vi promissionis juratæ videatur affectu conjugali unam ex tribus cognovisse, quia hoc incertum est, & nullo jure proditum: neque enim cum qua concubuit, sponsa fuit, propterea quòd sponsalia inter eos antea non intercesserint. Quare magis existimo, ex sententia Glossæ *ad Ex litteris Sylvani 10. hoc tit. nost. quam*, teste eodem Covarr. ibidem sequuntur Joannes Andree, Antonius, Henricus, & Cardinalis, cessare hoc casu præsumptum matrimonium, licet Judex officio suo debeat compellere hunc virum, ut cognitam in uxorem ducat, quod alienum non est, *d. cap. 1. & cap. 2. inf. De adult.*

6 Est autem animadvertendum circa hoc matrimonium præsumptum, ut copula verè interces-

serit: nec enim sufficit attentatio sive nusus copulæ, cum conatus non habuerit effectum, ut loquitur text. in *cap. fin. hoc tit. Similis text. est in l. 1. inf. ne D. Quod quisque juris, &c.*

Atque hæc exaudienda sunt in foro exteriori: 7 secus verò in foro interiore sive conscientiæ, in quo cessat omnis præsumptio, & statim soli veritati, *cap. Tu nos 26. hoc tit.* Quo fit, ut, si in concubitu sponsi & sponsæ non concurrat simul interior consensus conjugalis, non oriatur inter eos verum matrimonium, sed stuprum sive fornicatio: quia matrimonium absque consensu conjugali contrahi non potest, *d. cap. Tu nos, & ibi latius dixi.* In foro verò exteriori statim præsumptioni textus nostri, aded etiam si protestatio sponsi & sponsæ, vel alterius eorum antecesserit copulam, quòd non velit conjugali affectu, sed fornicario commisceri, nihilo enim minus huic præsumptioni standum erit, quasi per copulam subsequentem ab hac protestatione recesserint, sicut fit in conditione adiectâ sponsalibus; puta, ducam te in uxorem, si pater tuus consenserit, vel, si decem dederis. Nam per subsequentem copulam censetur uterque à conditione recessisse, *c. Super eo 5. cum cap. seq. inf. De condit. appof.* Quod & comprobatur communis opinio apud Covarr. *d. loco num. 26.*

Hic tamen negligendum non est, quòd recentiore iure introduxit Concilium Trident. Sess. 14. c. 1. §. qui aliter De reformat. matrim. quo infirmatur sive abrogatur hoc matrimonium præsumptum iis in locis, ubi idem Concilium promulgatum est, sicut latius dicitur *inf. De clandest. desponsat.*

In Cap. penult.

SUMMARIA.

1. Sponsalia de presenti non solvuntur per aliud subsequens matrimonium.
2. Secus sponsalia de futuro,

1^a Sententia huius Capituli plana est, quæ docemur, sponsalia de presenti, subaudi consensu conjugali contracta, non solvi per subsequens aliud matrimonium cum alio aliâve contractum,

etiamsi hoc matrimonium copula carnali consummatum sit. Ratio est indissolubile vinculum prioris matrimonii, quod & solo consensu constat, *can. Cum initiatur cum cap. seq. xxvii. quest. 2. can. Quos Deus xxxi. quest. 3.* † Aliud verò est in sponsalibus propriè dictis, quæ de futuro appellantur, quæ per subsequens matrimonium dissolvuntur, etiamsi iurata sint, *c. Sicut ex litteris 12. & ibi latius dixi, sup. hoc nostro tit.*